O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV. № 20 1.00 01

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ÕZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

2000 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА

1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган

● 22 сентябр, №39(3577) ●

ПРЕЗИДЕНТ ТУРКМАНИСТОНГА ЖЎНАБ КЕТДИ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов 21 сентябр куни икки кунлик расмий ташриф билан Туркманистонга жўнаб кетди.

Сафар олдидан Президентимиз журналистларга интервью берди:

— Бугунги кунда Ўзбекистон ва Туркманистон ҳукуматлари олдида ўзаро ҳамкорликка доир қатор масалалар кўндаланг турибди, — деди Ислом Каримов. — Жумладан, чегара, солиқ тизими, автомобил ва темир йўл алоқаси, шунингдек, божхона ва коммуникация каби соҳаларда алоқаларни янги поғонага кўтариш борасида туркман биродарларимиз билан ўзаро келишувга эришмоғимиз даркор. Бу галги сафар асносида ана шу масалалар буйича икки томонлама ҳужжатлар имзоланиши кутилмоқда.

Ён қўшни — жон қўшни, деган нақл бор халқимизда. Ўзбекистон билан Туркманистоннинг қўшничилиги ҳақида гап кетганда, шуни таъкидламоқ кераkки, давлатларимиз ўртасидаги муносабатлар аҳиллик, биродарлик, тенг манфаатли шериклик асосига қурилган.

Мазкур ташриф асносида имзоланажак ҳужжатлар Ўзбекистон учун ҳам, Туркманистон учун ҳам бирдек муҳимдир. Ватанимиз истиқлолидан сўнг Эрон ва Кавказ орқали хорижга янги йўллар очилди. Бу йўлларнинг кўпи Туркманистон орқали ўтади. Шу боис, давлатларимиз ўртасида автомобил ва темир йўл алоқасини такомиллаштирмоқ зарурати пайдо бўлмоқда. Шунингдек, олдимизда коммуникация соҳасини ривожлантириш вазифаси турибди. Зеро, савдо-иқтисодий ҳамкорликнинг равнақи коммуникация тизимининг қай даражада такомиллашувига ҳам боғлиқ.

ҲУЖЖАТЛАР ИМЗОЛАНДИ

Ашхобод, 21 сентябр. ЎзА махсус мухбири Анвар Каримов хабар қилади:

Шу куннинг ўзида Ислом Каримов Ашхободга етиб келди. Шаҳар аэропортида давлатимиз раҳбарини Туркманистон Президенти Сапармурод Ниёзов кутиб олди.

Президентлар ўтирган машиналар карвони Туркманистон Президенти саройига йўл олди. Бу ерда Ислом Каримовни расмий кутиб олиш маросими бўлиб ўтди.

Туркманистон Президенти саройида Ислом Каримов ва Сапармурод Ниёзов яккама-якка суҳбатлашди. Учрашувда икки мамлакат ўртасидаги иқтисодий, сиёсий, маданий алоқалар хусусида сўз борди.

Икки давлат расмий делегацияларининг кенгайтирилган таркибдаги музокаралари чоғида президентлар суҳбатида кўрилган масалалар муҳокамаси давом эттирилди. Музокаралар тугагач, Ўзбекистон билан Туркманистон ўртасида давлат чегараларини делимитация қилиш тўғрисида шартнома, темир йўл транспортида транзит юк ташувларини тартибга солиш соҳасида, солиқ қонунчилигига риоя қилиш масалаларида ҳамкорлик ва ўзаро ёрдам ҳамда радиоалоқаларни ўзлаштиришни мувофиқлаштириш тўғрисида ҳужжатлар имзоланди.

(ЎзА)

ХАЛҚАРО МУСИҚА ФЕСТИВАЛИ

Юртимизда яна бир мусиқа байрами бошланди. Кеча пойтахтимизнинг «Туркистон» санъат саройида II Халқаро симфоник мусиқа фестивали тантанали суратда очилди. Шу куни эрталаб Ўзбекистон Бастакорлар уюшмасида матбуот ходимлари учун конференция ўтказилди. Конференцияда Ўзбекистон Бастакорлар уюшмаси раиси Рустам Абдуллаев, раис ўринбосари Ҳабибулла Раҳимов, Тошкент давлат Консерваторияси ректори Равшан Юнусов ҳамда Санъатшунослик илмий-тадқиқот институти директори Оқилхон Иброҳимов қатнашиб, йиғилганларнинг саволларига жавоб бердилар.

Иккинчи фестивалнинг аввалгисидан фарқи шуки, бу гал унда қатнашувчиларнинг доираси кенгайган. Ўтган сафар чет эллардан фақат композиторлар ва мусиқашунослар таклиф этилган бўлса, бу гал ижрочилар, дирижёрлар ва менеджерлар ҳам иштирок этадилар. Ҳаммаси бўлиб 20 га яқин чет давлатдан мусиқа ижодкорлари қатнашадиган бу фестивал республикамиз санъат ихлосмандларини бефарқ қолдирмайди, деб ўйлаймиз. Чунки унда Чарльз Ансбакер, Квей Донг(АҚШ), Улрих Мелчиор(Швейцария), Жулиан Галлант(Англия), Киккава Казуо-(Япония), Пьер Тилуа(Франция), Жилдиз Малдибоева(Қирғизитон), Толиб Шоҳидий(Тожикистон) каби жаҳоннинг йирик композиторлари, дирижёрлари қатнашадилар.

Фестивалнинг асосий концертлари «Туркистон» санъат саройи ҳамда Мухтор Ашрафий номидаги консерваториянинг катта залида ўтади. Анжуман доирасида, шунингдек, давра суҳбати ҳам ўтказилади.

Ушбу фестивалнинг бош ҳомийси Ўзбекистон очиқ жамият институти бўлиб, Марказий Осиё халқлари маданияти ассамблеяси жамғармаси, «Ўзбектуризм» ҳамда Ўзбек Бртиш Американ Табакко ҳам бу тадбирнинг ўтишига катта ёрдам бермоқдалар.

СЎЗ — ФЕСТИВАЛ ҚАТНАШЧИЛАРИГА

Фестивалда жаҳон мусиқа санъатида яратилган энг сара асарлар ижро этилади. Табиийки, бу фестивал қатнашчиларидан юксак маҳорат талаб этади. Зеро, бу галги анжуман аввалгисидан ўзининг савияси билан ажралиб турибдики, буни фестивал меҳмонлари ҳам эътироф этишмоқда.

АҚШдан ташриф буюрган дирижёр Чарльз Ансбакер ўз фикрини шундай ифодалади:

— Юртингизда илк бор бўлишимга қарамай, Ўзбекистон Миллий симфоник оркестри ҳам Тошкент Давлат Консерваторияси симфоник оркестрлари билан ишлаш имкониятига эга бўлдим ва Р.Абдуллаевнинг фортепиано ва оркестр учун "Концерт" ҳамда Т.Шоҳидийнинг "Садо" симфоник поэмасини саҳнага олиб чиқдим. Ўзбек ижрочиларининг юксак маҳорати ва ўзбек композиторларининг юқори савиясини алоҳида таъкидлаб ўтмоқчиман.

Ойдин АБДУЛЛАЕВА суҳбатлашди

Бугунги сонда:

Шукур Холмирзаев эътирофи
2-бет

Баҳс:
Яна бир эътироз
3-бет

Ўмурқул иқрор эмас...
4-бет

ҒАЛАБАЛАР ҲАЛИ ОЛДИНДА

Тошкентда Ўзбекистон Президенти кубоги учун ўтказилган халқаро теннис турнири якунланди. У жуда юксак савияда ўтди. Спортчилар ҳам, турнир меҳмонлари ҳам, томошабину мутахассислар ҳам бир овоздан шундай фикр билдиришди.

Турнирнинг нуфузи йилдан-йилга ошиб бормоқда. Бу галги мусобақалар тўғридан-тўғри дунёнинг 83 мамлакатига олиб кўрсатилди. Ўйинларни бир вақтнинг ўзида салкам чорак миллиард томошабин кузатиш имкониятига эга бўлди.

Мусобақаларнинг сўнгги куни «Юнусобод» теннис мажмуига мамлакатимиз Президенти Ислом Каримов ташриф буюрди. У россиялик Марат Сафин ва италиялик Давидэ Сангвинетти ўртасидаги финал ўйинни томоша қилди. Қизғин курашлар билан ўтган баҳс М. Сафин ғалабаси билан тугади. Шундан сўнг ғолибларни тақдирлаш маросими бўлди. Совриндорларни ҳар йилги анъанага кўра юртбошимиз Ислом Каримов қутлади. Марат Сафин, Давидэ Сангвинетти ва ярим финалда ажойиб ўйин кўрсатган Жорж Бастлга зар чопон, дўппи ва белбоғ кийгизиб, махсус мукофотлар топширди. М. Сафин ва бошқа спортчиларни кейинги йилги мусобақаларга ҳам таклиф этди.

Совриндорлар номидан сўзга чиққан Марат Сафин турнир жуда юксак савияда ўтганлигини таъкидлади. Бунинг учун мамлакатимиз раҳбарига, барча ташкилотчиларга миннатдорчилик билдирди. Президент кубоги учун ўтказиладиган келгуси йилги мусобақаларда ҳам албатта қатнашажагини баён этди.

Турнир тугади. Унинг ғолиби М. Сафин Тошкентга жаҳоннинг иккинчи теннисчиси сифатида келган эди, биринчи теннисчиси бўлиб Сиднейга, жаҳон спортининг энг катта байрами — XXVII Олимпиада ўйинларига йўл олди. Унинг мақсади Америка Қўшма Штатларида бошлаб, Тошкентда давом эттирган ғолибона юришини Сиднейда якунлаш, Олимпиада чемпиони бўлиш. Биз Маратнинг орзуларига тилакдош бўлган ҳолда, яшил қитъадан қувончли хабарлар кутаяпмиз. Олимпиадада ўзбекистонлик 77 спортчи иштирок этмоқда. Бир ҳафталик якунлардан эса қониқиш ҳосил қилганимиз йўқ. Спортчиларимиз саралаш ўйинларида муваффақиятли қатнашаётган бўлса-да, ҳали биронта медал ололмадилар. Аммо бу тушкунликка тушишга асос бўлолмайди. Мамлакатимизнинг энг кучли спортчилари энди баҳсларга киришдилар. Улар орасидан албатта Олимпиада ғолиблари ва совриндорлари чиқади. Биз бунга ишонамиз.

Б. УЛУҒБЕК

ТАРИХИЙ СОЛНОМА

Ўзбекистон Бадиий академияси Санъатшунослик илмий-тадқиқот институтида шу ном билан илмий-амалий анжуман ўтказилди. Унда Президен Ислом Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида» номли асари асосида суратга олинган ҳужжатли филмнинг учинчи ва тўртинчи қисмлари тақдимоти бўлди.

Тақдимот маросимида сценарий муаллифи Владимир Исҳоқов ва постановкачи режиссёр Шуҳрат Қурбонбоев филмнинг яратилиши ҳусусида батафсил тўхталдилар. Олимлардан Ҳ. Акбаров, Х. Абулқосимова, Ж. Тешабоев ва бошқалар асарнинг бадиий-маънавий қиммати, ёшларни тарбиялашдаги аҳамияти хусусида гапириб, асар том маънода мустақил юртимизнинг тарихий солномасини бор бўйи басти билан ўзида мужассам этганини таъкидладилар.

Анжуманда санъатшунослик фанлари доктори Элдор Мухторов кўп йиллик самарали илмий-ижодий фаолияти ҳамда 50 ёшга тўлиши муносабати билан Бадиий академиянинг Олтин медали билан тақдирланди. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Ж. Набиев ва наққош З. Боситхонов Санъатшунослик илмий-тадқиқот институтининг фахрий доктори этиб сайландилар.

Толибжон АҲМАДАЛИЕВ

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг

ҚАРОРИ

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР ИШЛАРИ БЎЙИЧА КОМИССИЯЛАР ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ҲАҚИДА

Вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқий-тарбиявий ишлар сусайтириб юборилганлиги, улар устидан бўлган назоратнинг бўшлиги, иш билан таъминлаш ва бошқа муаммолар қониқарли даражада ҳал этилмаётганлиги оқибатида кўплаб ёшлар томонидан ҳуқуқбузарлик ва жиноятлар содир этиш, гиёҳвандлик ва ичкиликбозликка берилиш, диний ақидапарастлик ёки турли зарарли оқимлар, гуруҳлар таъсирига тушиб қолиш каби салбий ҳолатлар учраб турибди.

Ёшларни ижтимоий меҳнатга жалб этиш, тарбиялаш, улар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва жиноятчиликнинг олдини олишга мутасадди бўлган ўзини ўзи бошқариш органлари, ўқув муассасалари ва бошқа идораларнинг фаолиятини мувофиқлаштирувчи маҳаллий ҳокимликлар ҳузуридаги мавжуд комиссиялар ўз фаолиятини деярли тўхтатиб қўйган.

Вояга етмаганлар ўртасида тарбиявий ишларни кучайтириш, улар томонидан ҳуқуқбузарликлар содир этилишининг олдини олиш, бу йўналишда масъул бўлган давлат идоралари, жамоат ташкилотлари ҳамда вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар фаолиятини мувофиқлаштириш ва янада такомиллаштириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар ҳақидаги Низом ҳамда Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссия таркиби тасдиқлансин.

2. Белгилаб қўйилсинки, вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар ўз фаолиятини жамоатчилик асосида амалга оширади ҳамда вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарлик содир этилиши ва уларни назоратсиз қолдириш ҳолларининг олдини олувчи орган ҳисобланади.

3. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, Тошкент шаҳар, туман ва шаҳар ҳокимликлари ўз тасарруфидаги мавжуд вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссиялар фаолиятини кўриб чиқиб, уларнинг янги таркибларини тузсинлар. Комиссиялар фаолияти изчил амалга оширилишини таъминлаш мақсадида уларнинг таркибида маҳаллий бюджет ҳисобидан алоҳида масъул котиб лавозими жорий этилсин.

4. Вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссияларнинг асосий вазифалари этиб қуйидагилар белгилансин: вояга етмаганларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, уларнинг назоратсиз, қаровсиз қолиши ҳамда улар ўртасида содир этилаётган ҳуқуқбузарлик ва жиноятларнинг келиб чиқиши сабаблари, шарт-шароитларини аниқлаш ва бартараф этиш чораларини амалга ошириш;

давлат идоралари, ўзини ўзи бошқариш органлари ва жамоат ташкилотларининг вояга етмаганларнинг назоратсиз қолиши ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш масалалари юзасидан фаолиятини мувофиқлаштириш;

Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Халқ таълими вазирлигининг ихтисослаштирилган ўқув-тарбия муассасалари ва Ички ишлар вазирлигининг муассасаларида вояга етмаганларнинг сақланиши, уларни ўқитиш, тарбиялаш шарт-шароитлари устидан назоратни ташкил этиш;

вояга етмаган ёшларнинг онгини, тафаккурини шакллантириш, юксалтириш, дунёқарашини кенгайтириш ҳамда ҳуқуқий саводхонлигини ошириш мақсадида маънавият ва маърифат ишларини жонлантириш;

жазони ижро этиш жойларидан озод бўлиб келган ёки махсус ўқув-тарбия муассасаларидан қайтган вояга етмаганларни турар жой ва иш билан таъминлашда ёрдам бериш, шунингдек, вояга етмаганларни ижтимоий ҳимоя қилиш бўйича қонунда кўзда тутилган бошқа вазифаларни амалга ошириш.

5. Ўзбекистон Республикаси Прокуратураси вояга етмаганлар ҳақидаги қонунлар ижроси устидан назоратни кучайтирсин, вояга етмаганлар ўртасида содир этилаётган ҳуқуқбузарлик ва жиноятларнинг келиб чиқиши сабаблари ва шарт-шароитлари синчиклаб ўрганилиши ва бартараф этилиши юзасидан қатъий чоралар кўрсин.

6. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги вояга етмаганлар иши билан шуғулланувчи инспекциялар фаолиятининг самарадорлигини оширсин, ҳар бир участка инспекторидан ўз ҳудудида содир этиладиган ҳуқуқбузарлик ва жиноятлар учун масъул эканлигини қатъий талаб қилсин.

7. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Халқ таълими вазирлиги, Республика «Маънавият ва маърифат» Кенгаши, Ўзбекистон хотин-қизлар қўмитаси, Давлат спорт қўмитаси, «Соғлом авлод учун», «Камолот» жамғармалари, ўзини ўзи бошқариш органлари, ички ишлар идоралари ёшлар ва ўсмирларни тарбиялаш, ўқитиш ишлари устидан назоратни кучайтирсинлар, яшаш жойларида нотинч оилаларни, тарбияси оғир бўлган ёшларни аниқлаш, улар билан тарбиявий ишлар олиб бориш, вояга етмаганларни ўқишдан ташқари вақтларда дам олиш ва иш билан таъминлаш масалаларини доимий назоратга олсинлар.

8. Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Ички ишлар вазирлиги идоралари руҳий касалга чалинган, гиёҳвандлик ва ичкиликбозликка ружу қўйган вояга етмаганларни аниқлаш, тўлиқ ҳисобини юритиш ҳамда уларни даволаш ишларини қатъий йўлга қўйсинлар.

9. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат вазирлиги, ҳокимликлар, ички ишлар органлари мутасадди ташкилотлар билан ҳамкорликда жазони ижро этиш жойларидан озод бўлиб келган ёки махсус ўқув-тарбия муассасларидан қайтган вояга етмаганларни турар жой ва иш билан таъминлашда амалий ёрдам кўрсатсинлар ва уларнинг бу масалада бевосита масъул эканликлари белгилаб қўйилсин.

10. Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги вояга етмаганлар ишлари бўйича комиссия ҳар ярим йилда вояга етмаганлар ўртасида жиноятчилик ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ҳамда ҳуқуқий-тарбиявий ишларнинг аҳволини муҳокама этиб, бу борада мутасадди идоралар раҳбарларининг ва қуйи комиссияларнинг ҳисоботларини эшитиб борсин.

11. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, Ички ишлар вазирлиги манфаатдор вазирликлар ва идоралар билан биргаликда бир ой муддатда қонун ҳужжатларига мазкур қарордан келиб чиқувчи ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида таклиф киритсин.

12. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Ў.Комилов ва Бош вазир ўринбосари Ҳ.Кароматов зиммасига юклансин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси **И.КАРИМОВ**

Тошкент шаҳри,
2000 йил 21 сентябрь

«ЎзАС» АХБОРОТИ

Ялта шаҳрида «Биргаликда учинчи мингйиллик сари» деб номланган Халқаро телекинофорум ўз ишини якунлади. Ушбу нуфузли анжуманда Ўзбекистон кино санъати вакиллари ҳам иштирок этдилар. «Ўзбектелефильм» студиясида суратга олинган бир неча филмлар ичида «Ўзбекистон дурдоналари» туркумидаги бир неча асар бронза медали билан тақдирланди. «Қутлуғ дарахтнинг илдиз ва новдалари» деб номланган филм «Умуминсоний қадриятларни, халқлар ўртасидаги дўстликни ифода этгани учун» таъсис этилган махсус совринга сазовор бўлди.

Ёзувчилар пахта далаларида

КУЛАЁТГАН ДАЛАЛАР

Карнай тўйдагина чалинмайди...

Адҳамжон Исмоиловнинг ерлари ҳамкасблари Қодиржон Зуфқоров ва Ҳамиджон Турсуновнинг пахта майдонлари ўртасида. Адҳамжон ҳар куни эрталаб даласини айланаркан, бир кўзи Қодиржоннинг, иккинчи кўзи Ҳамиджоннинг пайкалида бўлади. Унинг назарида қўшни далалардаги ғўзалар дуркунроқ, кўсаклари кўпроқдек туюлаверади. Наҳотки улардан орқада қолса?.. Адҳамжонга ёз бўйи шу хаёл тинчлик бермади. Тўғри, у аввалги йилларда ҳам илғорликни қойил қилиб қўймасдию, бироқ, нимагадир бу йил унинг руҳи баланд. Шунинг учун теримни тезроқ бошлашга ошиқар, фақат пинҳоний ниятларини бошқаларга сездирмасликка ҳаракат қиларди.

Раиснинг маслаҳати билан мустақиллик байрами арафасида теримга тушишди. Унинг ҳамон қўли ишдаю, кўзлари қўшнилар томонда, қулоғи маълумотномада. Яхши ниятига, меҳнатига яраша Худо ол қулим, дедими, теримнинг саккизинчи куни кечаси қирқ уч гектар ердан — салкам ўттиз беш центнердан ҳосил олиб, маррага қўшниларидан олдин етди. Эртасига азонда карнайчиларни олиб келдида, шийпондан иккала ён қўшнилар даласига қаратиб карнай чалдириб юборди.

(Давоми 2-бетда.)

ШЕЪРДАН БЕЗДИРМАНГ

Куюнчак газетхонлар ёзади

Яхши шеър — санъат асари. Ундан олинадиган завқ, ҳис-туйғу, бир олам маъно ўқувчини ҳам, тингловчини ҳам бойитади, жўштиради, эзгуликка, яхши амалларга даъват этади. Бироқ қофияси ўлда-жўлда, на туроғи, на вазнида тайини бор машқларни шеър деб бўладими! Баъзан тўй-томошаларда, байрам ёки бошқа тадбирлар муносабати билан ўтказиладиган давраларда ўн-ўн бешта машқни у ер-бу ерда чиқарган ҳаваскор «шоир»лар ўртага чиқиб олиб, узундан-узоқ шеърхонлик қилиб қолишади. Орзуга айб йўқ, албатта. Бироқ шоирликка даъвогарлик бошқаларнинг ғашига тегиш, вақтини «ўғирлаш» ҳисобига бўлмаслиги керак. Қолаверса, даврада ўтирган бир-икки ширакайф «мухлис»нинг олқишини ҳам жиддий эътироф деб қабул қилиш ақлдан эмас.

Бу гапларни ёзаётганимнинг боиси бор. Ҳақиқатан ҳам ўзини шоир деб уқтириш учун атай тўй-томошаларда микрофонни қўлга олиб, кўпчиликнинг ғашига тегадиган «маҳаллий классик»лар учраб туради. Давраларда эса турли ёшдаги, ҳар хил савиядаги кишилар жам бўлишади. Уларнинг олдида ўртага тушган «шоир» шеър ҳақида, шоир тўғрисида қандай таасурот қолдириши мумкин?! Афсуски, баъзи бировларда «шоир шунақа бўларканда», «шеър деганлари шу экан-да», деган фикрлар ҳам пайдо бўлади.

Ачинарли томони шундаки, ўшандай «шоир»лар йўлини қилиб газета ва журналларда шеър чиқарадилар, ҳатто чўнтакларида аллақаерларда чоп этилган тўпламчаларини ҳам доим олиб юрадилар. Шуларни кўрганда завқсиз, ҳиссиз «ашъор»ларини қайта-қайта эшитганда уларга «оқ йўл» берган газета, журналларга ҳам қойил қолмайсан, киши.

Қофиябоз ҳаваскорларнинг ўзларига айтадиган гапим эса шу: илтимос, шеърдан, шеъриятдан бездирманг!

Акбар ОТАЕВ, ўқитувчи

КАМАРБАСТАЛИК

Дўрмон гурунглари

Она юртимизнинг шаҳру қишлоқларида мустақилликнинг 9 йиллиги тантаналари ҳамон давом этмоқда. Ана шундай тадбирлардан бири Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Дўрмондаги ижод боғида бўлди.

Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов ижод аҳлини мустақиллик байрами билан табриклади.

Ватанимизнинг юксак унвон ва мукофотлари билан тақдирланган бир гуруҳ шоир-ёзувчилар ўз қувончларини қаламкаш биродарлари, азиз ҳамкасблари билан баҳам кўрдилар.

Ўзбекистон халқ ёзувчилари Саид Аҳмад, Пиримқул Қодиров, Шукур Холмирзаев, таниқли адиблар Озод Шарафиддинов, Қалдибек Сейданов, Владимир Тюриков Ватан, мустақиллик, ёзувчи масъулияти ҳақида сўзладилар.

Ўзбекистон халқ шоири Нормурод Нарзуллаев бошлаб берган мустақиллик машоирасини халқ шоирлари Жуманиёз Жабборов, Муҳаммад Али, Усмон Азим, шоирлар Назармат, Султон Жаббор, Гулчеҳра Жўраева, Маҳмуд Тоиров, Рустам Мусурмон давом эттирдилар.

* * *

Шу куни Дўрмонда «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг 10 йиллигига бағишлаб Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида ўтказиладиган асосий тадбирлар режаси лойиҳаси» муҳокамасига бағишланган фаоллар йиғилиши бўлди.

Ёзувчилар уюшмаси раиси Абдулла Орипов мустақиллигимизнинг 10 йиллиги улкан оламшумул тарихий воқеа бўлажагини таъкидлади. Бу ўн йиллик мустақиллигимизнинг биринчи ўн йиллигидир. Унинг орқасидан яна неча-неча ўн йилликлар келажак. Ҳали абадиятга қараб кетаётган ўн йилликларнинг буюк карвони бошида мана шу ўн йиллик сорбон бўлиб турадики, мана шу тарихий ўн йилликка ёзувчиларимиз ҳам муносиб туҳфалар билан пешвоз чиқмоқлари лозим.

Фаоллар йиғилишида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари Йўлдош Сулаймон Республикамиз давлат мустақиллигининг 10 йиллигига бағишлаб мамлакатимиз Ёзувчилар уюшмасида ўтказиладиган асосий тадбирлар режаси билан таништирди.

Йиғилишда Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат маслаҳатчиси Аҳмаджон Мелибоев қатнашди.

...ЭТАГИ «ЙИРТИҚ» КИМГА КУЛАДИ?

Муҳокама учун мавзу

Машҳур ёзувчилардан бири «инсонда ҳамма нарса гўзал бўлиши керак...», деганида, шубҳасиз, кийиниш маданиятини ҳам назарда тутган бўлса керак. Чунки ўзига муносиб, бунинг устига бошқалар учун ҳам ғайритабиий туюлмайдиган кийим кишининг чиройига чирой қўшади. Шарқда азал-азалдан аёллар ҳам, эркаклар ҳам сипо кийиниши билан ажралиб турганлар. Нафақат кўчакўйда, тўю маъракаларда, ҳатто уйда ҳам кийиниш одоби сақланган.

Афсуски, кейинги пайтларда бошқа баъзи соҳаларда бўлганидек, кийинишда ҳам ғарбга тақлид авж олди. Мен бир нарсага ҳайрон қоламан: ахир, ғарб шарққа тақлид қилиб бизнинг миллий либосларимизни кийиб олаётгани йўқ-ку! Нима учун биз уларга тақлид қилишимиз керак. Ёш-ёш қизларимиз-ку, ҳали моҳиятига етиб-етмай бу ишни қилаётгандир, аммо ёши 40-50ни қоралаб қолган ўзбек аёлларининг кўйлак ё юбкани икки ёни, ёки бўлмаса орқа томонини йиртиб кияётганларига нима дейсиз! Ахир қачондан буён ўзбек, бунинг устига мусулмон аёли юпқа хитойи матодан кўйлак ё кофтани эгнига илиб, баданини кўз-кўз қилиб юрадиган ёки киндигини очиб, бемалол жамоат жойларида оёғини чалиштириб ўтирадиган бўлиб қолди. Ана шундай кийимларда юрган қиз-жувонларга қараб туриб, ўйлаб қоласан киши: буларнинг отаси, ака-укалари, турмуш ўртоқлари бормикан? Агар бор бўлса, улардаги ўзбекона ғурур, жўмардлик қаёқда қолди?

Бу фикрларимизга баъзилар «Ҳа, энди замонасига ярашада, ҳамма ўзига ёққанини, ярашганини кияди», дейиши мумкин. Лекин замонавийлик ниқоби остида меъёрдан ошиш, замонавийлик тушунчасини беҳаёлик, андишасизлик билан алмаштириш ҳам бизнинг турмуш тарзимизга, ақидаларимизга тўғри келмайдику. Аёл сипо кийинса қолоқ бўлиб қоладими? Замонавийлик, биринчи навбатда қалбан, руҳан поклик, гўзаллик билан белгиланмайдими!

Баъзи ўзбек йигитларимиз «замонавий» кийинишда аёлларимизни ҳам ортда қолдириб кетишаяпти. Бозорларда, кўчакўйларда алп қоматли йигитлар яланғоч оёқларини ҳаммага кўз-кўз қилиб юришни ўзларига ор билмаяптилар. Гўё «моднний» қиз-жувонларимизни ортда қолдиришга маҳкам бел боғлагандек, маҳаллалар ичида, ҳатто уйларида ҳам «шорти», енгсиз майкаларда бемалол юришибди. Ахир, оилада уларнинг оналари, опа-сингиллари, аёллари бор. Айниқса, ҳали турмуш кўрмаган қизларнинг «бетларини қотириб» бир алпозда юришлари қайси урф-одатга тўғри келади. Энг ёмони, бу йигитларнинг ўзлари оила бошлиғи бўла туриб, фарзандларига ёмон ибрат кўрсатяптилар. Мана шундай оилаларда ўсган қизлар бўйи етгандан сўнг бир қарич юбка кийиб юрмайди, баданини кўз-кўз қилишдан ор қилади, деб ким кафолат беради?

Бундай ҳоллар маънавий қашшоқлик белгиси. Кийиниш маданияти ҳам ўзбек халқи маънавиятининг бир бўлагидир.

Биз насиҳат қилиш, ақл ўргатишдан йироқмиз. Фақат юртдошларимизни бу борада жиддий ўйлаб кўришга чақирмоқчимиз. Биз асли киммиз, кимларнинг авлодларимиз, қайси юртда яшаяпмиз... Мана шулар ҳақида чуқурроқ мулоҳаза юритиб кўрайлик.

Гулчеҳра УМАРОВА

КУЛАЁТГАН ДАЛАЛАР

(Боши 1-бетда.)

Маҳаллadagilar аввалига «ий-е, тўй йўқ эди шекилли», деб ҳайрон бўлишдию, гапнинг тагига етишгач, ичидан пишган Адҳамжонни сидқидилдан табриклашди.

Ўша кундан бери бу воқеа «Шарқ юлдузи» ширкат хўжалигидагина эмас, бутун туман пахтакорларининг оғзидан тушмайди.

Туман ҳокими Сайдулло Бегалиев бригада ғалабаси ҳақидаги билдиришномани қабул қилиб оларкан, Адҳамжоннинг қўлини маҳкам қисиб, унинг чувакина гавдасини бағрига босди, ғолибларга гилам, чиройли сервислар ва бошқа қимматли совғалар топширди.

«ГУРКИРОВДА ҲАР КУНИ ОШ...»

Пахта топшириш бўйича туманда иккинчи бўлиб ғалаба маррасига етган «Гуркиров» ширкат хўжалиги раиси Ҳабибулло Суяров билан унинг хонасида учрашдик.

Раис пахта тайёрлаш режасини бажарган Ҳомиджон Парпиев бошлиқ тўртинчи бригада аъзоларининг хурсандчилигини баҳам кўриб, уларни табриклаб, эндигина келиб турган экан.

— «Ҳинд сориға» деган сафарномангизни икки кечада ўқиб тугатдим, маза қилдим, худди Ҳиндистонга бориб келгандай бўлдим, — деди у ҳаяжонли бир қиёфада. Ҳарқалай, унинг бу гаплари фақат менинг кўнглим учун эмас, балки сидқидилдан эканлиги сезилиб турарди.

Аксарият раҳбарлар китоб ўқишмайди, хусусан бадиий асарларни жуда кам ўқишади, деган гап юради. Шу жиҳатдан мен раиснинг китобга меҳри, қизиқишидан бениҳоя мамнун бўлдим, ичимда унга ташаккурлар айтдим. Фақат пахта йиғим-терими қизғин бораётган, ишлар тиғиз бир паллада салкам йигирма табоқли китобни ўқиб чиқиш қандай кўнглига сиғдийкин, деб ҳайрон бўлдим.

— Икки кеча ухламадим, — деди Ҳабибулло менинг кўнглимдан ўтган иштибоҳни пайқагандай. — Мана шу диванда ёнбошлаб ўқидим, — раис рўпарадаги диванга ишора қилди. — Биласиз, пунктга, заводга пахта жўнатиб кеч келамиз, саҳар туриш керак. Уйга ўтиб юраманми, деймана (раиснинг уйи бир чақиримнинг нари-берисида) китоб ўқишга тушаман.

Демак, аввало раис ўз уйқуси ҳисобидан китоб ўқибди, қолаверса, унинг кайфияти ҳам ёмон эмас, терим суръати шиддат билан бормоқда. Ўтган йили теримга 7 сентябр куни тушганди. Бу йил 7 сентябр куни йиллик режа 58 фоизга етди. Бултур 17 сентябрда йиллик режа элликка ҳам бормаганди, бу йил шу куни 110 фоиз бўлди ва шунча пахтанинг ҳаммаси биринчи навга сотилди. Пахта экиладиган ерларнинг бари оилавий пудратчиларга бўлиб берилган. Уларнинг ҳаммаси ишнинг кўзини, ернинг тилини, ғўзанинг дилини биладиган одамлар.

— Шунинг учун мен ҳадеб дала айланавермайман, — дейди раис. — Умуман, гуркировликлар ажойиб одамлар. Анча жойларда ишлаб келдим. Ҳозирча мен кўрган-билганлар ичида Гуркиров халқининг меҳнаткашлигига, тўғрисўзлиги, тадбиркорлигига гап йўқ. Қишлоқда одам жуда зич. Тўрт юз қирқ бир гектар экин майдони бор. Олти мингдан ортиқ аҳоли яшайди, эшитган одам «йўғ-е», дейди. Мана шу озгина ердан шунча халқ нафақаланяпти. Демак, шароит одамларни тадбир-чора излаб топишга ўргатаркан, деймана. Мана, японлар ҳам ўз юзасида, томларда деҳқончилик қилишади-ку... Гуркировликлар ҳам японлардан қолишмайди. Шунинг учун атрофдаги қишлоқларга нисбатан энг бой қишлоқ. Катта қишлоқларда тўй ҳар куни бўлмаслиги мумкин, лекин Гуркировда ҳар куни тўй, — демак, бу борликнинг аломати, меҳнаткашлик, топармон-тутармонликнинг белгиси...

Мен ичимда ҳамқишлоқларим билан яна бир бор ғурурланиб қўйдиму мавзуни яна пахтакорларга бурдим. Ишлаган, тиришган кам бўлмайди. Чунки Парвардигор олам ҳам сендан ҳаракат, мендан баракат, деган. Мана, Мўминжон Эгамбердиев бошлиқ оилавий пудратчилар беш гектар ердан бир теримда ўн олти тонна пахта теришиб, ўз режаларини 32 центнердан бажаришди, раиснинг гилам совғасига сазовор бўлишди. 16 тонна пахтанинг пулини айтинг, пулини! Ойликчи одам бир-икки йил ишлайди. Тамарахон Болтабоеванинг бир ўзи икки беш кунликда уч ярим тонна пахта териб, салкам қирқ беш минг сўмни нақд санаб олди! «Ўзбекистон», «Андижон», А. Тиллабоев номли ширкат хўжаликлари ҳам маррадан ўзишди.

17 сентябр куни туман бўйича йиллик режа адо этилди! Асака, Олтинкўл, Андижон туманларининг бу довондан ошганига бир неча кун бўлди. Сентябрнинг ярмидаёқ! Бундай ҳодиса, менимча Ўзбекистон пахтачилиги тарихида бўлмаган эди.

— Умуман бу йил пахта роса бўлди-да, — дейишади қаерга борманг. Халқимизнинг, раҳбарларимизнинг омади бу... Андижон усулининг шарофати бу... Чигитни плёнка остига, барвақт экилганининг самараси бу... Парвардигорнинг халқимизга берган ризқ-рўзи бу...

Ҳақ гап. Мен умрим бино бўлиб пахта пайкалларининг бу қадар кўркам бўлганини кўрмаганман. Ҳамон ям-яшил ғўзалар дуркун, чаноқлар йирик-йирик, мўл-кўл, оппоқ. Далаларга қараб баҳри дилингиз очилади. Тиниқ сувга, гўзал чеҳрага боқиб тўймаганингиз каби, бепоён ва файзли пахтазорларга тикилиб тўймайсиз. Бу оппоқ пахталар — юртимизнинг, халқимизнинг, оппоқ келажагидир.

Қамчибек КЕНЖА

Устозлар

УЧ ХИЛ МЕВА БЕРАДИГАН ДАРАХТ

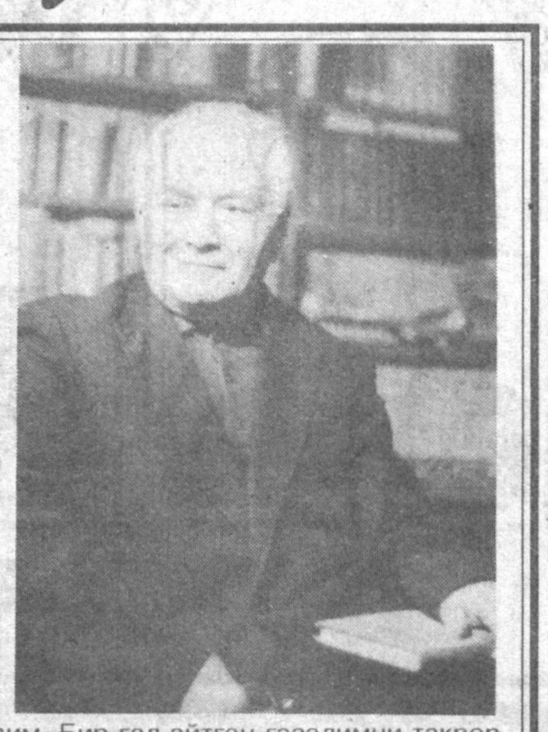

Президентимиз Фармонига биноан «Буюк хизматлари учун» ордени билан мукофотланган севимли адибимиз Абдулла Қаҳҳор ҳақида кўп эшитганмиз, ўқиганмиз. Лекин билганларимиз, билмай қолганларимиз қанча...

У кишининг рафиқаси Кибриё Қаҳҳорованинг овозини магнит тасмасига ёзиб олганимга неча йиллар бўлди. Радиода ишлардим. Иш юзасидан бир марта бордиму, шу-шу, опа билан чиқишиб кетдим. Тез-тез учрашиб турадиган бўлдик. Баъзан ярим тунгача суҳбатлашиб ўтирардик. Бирорта дугонамни эргаштириб боргудек бўлсам, дарҳол имтиҳон қилардилар: «Ёддан ғазал биласизми? Кимнинг китобларини ўқийсиз? Қайси таомларни пишира оласиз?» деб. Айниқса, пазандалик сирларини ўргатишдан, рубоий, ғазаллар ёдлатишдан чарчамасдилар.

Адибнинг юбилейи кунлари эди, опа билан фақат домла ҳақида гаплашиб ўтирдик. Хотирладик.

— Қишнинг изғиринли совуқ бир кунида Ғафур Ғуломнинг уйига тандирда нон ёпиш учун кетдим. Чунки домла дўконнинг нонини хушламасди. Хуллас, ўша куни нима бўлди-ю уйга жуда кеч қайтдим. Қовоқлари уюлган ҳолда дарвоза олдида кутиб олдилар. Мени кўргач, ҳеч нарса демай уйга кириб кетдилар. Эртасига қаёққа кетаётганини ҳам айтмай кўчага чиқди-кетди. Ана келади, мана келади билан қош ҳам қорайдики, дараги йўқ. Домланинг ҳеч бундай одатлари йўқ эди. Ўша тунни бедор ўтказдим. Тонг отар-отмас Ғафур Ғуломнинг уйига қўнғироқ қилсам, ўша ерда тунаганини айтишди. Бир оздан сўнг ўзлари кириб келдилар. Эшикдан киргач: «Ҳой, тинчликми?» десам, «Ҳа, қандай бўларкан куттириш», деб жавоб бердилар.

Яна бир куни машинка чиқиллатиб ўтириб машинамизнинг «сигналини» эшитмай қолибман. Нимадир бўлиб ҳовлига чиқсам, кичкина кучугимиз дарвоза тагида у ёқдан-бу ёққа югуриб ҳураяпти. Кейин билсам, домла келган эканлар. Дарвозани очишим билан менга қараб: «Итимиз сиздан вафолироқ чиқиб қолди. Ярим соатдан бери дарвоза тагида турибман, шуни айтсалар керак-да, ит вафо, хотин жафо, деб» дегандилар...

— Абдулла Қаҳҳордек диди ўткир, айтиш мумкин бўлса, инжиқ табиатли адибнинг кўнглига йўл топиб яшаш осон бўлмаган экан-да?

— Э, нимасини айтай, ҳақиқатан ҳам домла инжиқ табиатли, яъни демоқчиманки, жуда талабчан, қаттиққўл эдилар. Камгап бўлсалар ҳам ҳар бир гапи нишонга бориб тегарди.

Мен бошқа аёлларга ўхшаб «Эртага қандай кўйлак олдирсам экан» деб эмас, «Қайси ғазални айтиб берсам экан», деб кечаси билан ғазал ёдлаб чиқардим. Бир гал айтган ғазалимни такрорлаган эканман шекилли, ғазал тугагач, «Менга айтадиган бошқа гапингиз йўқми?» деб шундай тикилдиларки, уялиб кетдим. Шу-шу, бир айтган ғазалимни иккинчи марта айтмайдиган бўлдим.

Мен доим бир нарсани: фақат бир нарсани қандай қилиб бўлмасин домлани қойил қолдиришни ўйлардим. Ҳали ҳеч қаерда оғзи тегмаган овқатларни, пишириқларни ихтиро қилардим. Ҳатто чорбоғимиздаги битта дарахтни уч хил мева берадиган қилиб пайвандлаганман, домлани қойил қолдираман, деб...

Адабиётчи, таржимон ҳамда пазандалиги билан Кибриё опанинг ўзи ҳам ана шу — уч хил мева берадиган дарахтга ўхшарди. Мен ундан ҳайратланиб сўрардим:

— Домлани қойил қолдиролдингизми, пишириқларингиз, шириндан ширин таомларингиз ёққандир?

— У кишидан мақтов, раҳмат эшитиш жуда қийин эди. Фақат бир марта кўп ёзувчилар уйимизга меҳмонга келишганди, таомларни бири қўйиб, бири мақтаб ейишди. Шунда Ғафур Ғулом «Маза-маза сизга маза, шундай пазанда хотинингиз бор», деганида домла «Ҳа, энди фалончининг хотини овқат пиширишни билганда, нега энди бизнинг хотин пазанда бўлмаслиги керак?» деб, жавоб бергандилар. Эшитган мақтовимнинг биринчиси ҳам, охиргиси ҳам шу бўлса керак...

Ҳа, улар бир-бирини дил-дилдан ҳурмат қилишган, жуда аҳил, ўзгаларга ибрат бўладиган тарзда яшашган. Адибнинг уй-музейига илк марта борганимдаёқ чиройли рамка ичидаги ёзувга кўзим тушганди. Унда шу мазмундаги гап ёзиб қўйилганди: «Биз иккимиз (К. Қаҳҳорова назарда тутилган) бир нарсада сира келишолмаймиз, яъни мен унинг мендан олдин кетишини, у эса, менинг ундан олдин бу дунёдан кетишимни истамайди». Шуни ўқиганимдаёқ мен бунга амин бўлганман.

Мана энди Кибриё Қаҳҳорова ҳам орамизда йўқ. Ҳар иккаласининг ҳам охирати обод бўлсин!

Барно СУЛТОНОВА

ОЛДИНГДАН ОҚҚАН СУВ...

Руфат РИСҚИЕВнинг мухлисларига

Биз нимани билардик Руфат Рисқиев ҳақида? Жаҳон чемпиони. Кубада бўлса керак, Алек Нестени енгиб, ўз вазнида сайёрамизнинг энг зўр боксчиси эканини кўрсатди. Ўша йигит-а? Тошкент кўчаларида кўпинча бошини эгиб, не бир зарил иши бордек ер сузиб юрадиган келбатли йигит-а?

Қаранг, қандай зўр экан!

Тамом.

Яна нималарни билардик? Руфат Рисқиев — тошкентлик, америкалик Сидней Жексон деган боксчи-тренернинг тарбиясини олган. Кейинчалик Гранаткин деган устозга шогирд тушиб, уни «отец» деб кетган йигит. Ҳа-ҳа, улуғ сўфийга шогирд тушган дарвешдек бир зотки, оқибатда устозидан ҳам ўзиб кетган.

Тағин мана бунақа гаплар: Рисқиев трамвайда ўтирганда бир чапани адашиб, албатта, унинг башарасига шапалоқ тушириб қолибди. Рисқиев унинг қўлини шаппа ушлаб ва бармоқларига зеҳн солиб: «Дуруст, дуруст», дебди-да, жисмоний тарбия институтига обориб жойлаштириб қўйибди. Уни урмабди, йўқ — урмабди.

Боз бундай гаплар: «Рисқиев кўчада қолибди. Яъни, ишсиз, маошсиз... Қаранг-а, эшитишга қараганда, анову Кореяда ўз мамлакатининг чемпиони бўлган йигитни ҳам бир умр ишу нафақа билан таъминлар эмиш. Бизда бунақа...»

Шунақа эди, азиз китобхон!

Наинки бокс бўйича жаҳон чемпионининг аҳволи шу тариқа мискин эди, балки айтайлик, жаҳон саҳнасида мўъжизалар кўрсатган ўзига хос чемпион Ботир Зокиров каби санъаткорларнинг ҳам умргузаронлиги шу тариқа кечарди.

Ўзбек эстрадасининг тамал тошини қўйган Ботир Зокиров қазосидан кейин яқинда — бу улуғ санъаткор қайтадан тирилгандай бўлди: у ижро этган қўшиқлар танловлари жорий этилди, кейинги авлод уни таний бошлади.

Руфат Рисқиевни-чи?

У гўё қоронғуликдан лоп этиб ёруғликка чиқди. Унга «Эл-юрт ҳурмати» орденини Ўзбекистон Президентининг ўзи топшириб, чемпионни бағрига босди. Пастдаги томошабинлар ва экран орқали кўриб турганлар ёқаларини ушлашди.

Эй, шундай улуғ одамларимиз бор-а?!

Табиий, бу ажабтовур ҳоллар Ўзбекистон мустақил давлат бўлганидан кейин, ўз қадриятларини кўтара бошлаганидан кейин, пироварди, ўз қадрига ета бошлаганидан кейин содир бўлди.

Бугун эса Руфат Рисқиев ҳақида китоб чиқиб турибди. Анчайин таржимаи ҳоллар баёни йўлидаги китоб эмас, йўқ – Рисқиевга бағоят ҳурмат билан, умуман, бокс санъатига гўзал бир ихлос билан — бокс: кўча-кўйдаги муштлашувдан фарқли ўлароқ буюк ва собит жангчиларнинг мардона олишуви экани ҳақида, — во дариғ, — шу йўриғда ҳам ғирромликлар бўлиши ҳақида ҳам ўзбек китобхони қаноатланадиган даражада маълумотлар баён этилган; тағин: Руфат Рисқиев номли жаҳон «зўравони»нинг — аслида камтарин ва камсуқум бир инсон экани ҳақида, ниҳоят, унинг келиб чиқишига доир нозик кузатувлар ва изланиш натижаларига бой бўлган китоб бир бу.

Номи — «МАТОНАТ». Маъқул ном.

Бу асарнинг муаллифи Фотима Ширинова. Китобни ўқиб чиқиб, мен — кечагина Рисқиевга шунчаки мўралаб қарайдиган одам энди унга пастдан юқорига қараётгандай бўлдим. Уни қайтадан кашф этдим.

Тағин кўп-кўп нарсаларни кашф этдим: Руфатнинг наинки ўзбек паҳлавонилиги, балки олам аро инсонлар қавмидан бўлган бу зотнинг инсониятга дахлдор бир мўъжиза эканини ҳам кашф этдим. Ажабо, машҳури олам Муҳаммад Али — ўша қора танли Кассиус Клей Тошкентга ташриф буюрганида қўналғага тушибоқ Руфатни излагани ҳақидаги сатрларни ўқиганда кўзимга ёш келди...

Уларни нима яқинлаштирган экан? Сайёрамиздаги энг зўр — «муштумзўрлар» эканими? Ушбу жиҳатлари билан ўзга инсонлардан устун эканларию буни намойиш этиш истагими?

Йўқ: улар инсоннинг нималарга қодир эканлигини ўзликларида намоён этган шахслардирки, бундан ботиний қаноат ҳисси яқин этмишдир уларни!

Биз — оддий инсонлар бундай улуғ зотлар ила фахрланишимиз лозим, холос.

Ва фахрланамиз.

Ва хитоб қиламизким: «Биз — шулар қавмиданмиз!»

Вой, спорт, спорт. Бокс, теннис... Биз нақадар кеч қадрингга етдик!

Биз яхши билар эдик: масалан, Олимпияда деганинию Олимп тоғини ҳам. Гераклу Антейларни ҳам... Биз билар эдик: буюк Алпомишнию Бойсунтоғ сарҳадларини...

Ўтган 150 йиллик ғафлат уйқуси кўзларимизни хиралаштириб, хотирамизни паришон қилиб, ўзимизни хийлагина лоқайд инсонларга айлантириб қўйган экан.

Мустақиллик туфайли кўр кўзлар очилди, ақлимиз тиниқлашди ва мамлакатимиз умумбашарий — мўътабар жамоаларнинг собит аъзоси бўлароқ, ўзлигимиз қатори ўзга оламлар ва ўзга улуғ қадриятларни ҳам кашф этиб, қаддимизни тиклаб олдик.

Руфатжон, издошларингиз кўп бўлсин! Ажабо, «2000 йил — Ўзбекистонда соғлом авлод йили!» деган дастур қабул қилинди. Демак, издошларингиз сон-саноқсиз бўлажак. Майли, улар сиздек чемпион бўлолмаслар, аммо сиздек бақуват, имонли ва виждонли инсон бўлажаклар!

Дарвоқе, ёзувчи сифатида бaралла айта оламанки, «Матонат» китоби билан ўзбек адибалари сафига яна бир жиддий ижодкор кириб келди.

Энди, сўнгги сўзларим: Руфатжон, орденли, қаддини тиклаб олган азизим, узоқ яшанг. Синглим Фотимахон, кириш сўзингизда ваъда берганингиздек, ушбу асарнинг давоми тўғрисида ўйланг!

Бизлар — дуогўйлармиз.

Шукур ХОЛМИРЗАЕВ

ҲАЁТ МАЗМУНИ

Таниқли тилшунос олим, филология фанлари доктори, профессор Отақўзи Азизов ўзининг 90 ёшини қаршилади. Бироқ у киши ҳали ҳам ғайрат ва шижоат билан илмий изланишларини олиб бормоқда.

Қирғизистоннинг Ўш вилоятида таваллуд топган Отақўзи аканинг ёшлиги анча қийинчиликлар билан ўтди. У кишининг отаси оддий деҳқон эди. Ҳаётнинг ўзига яраша оғирликлари Отақўзи акани ҳам четлаб ўтмади. Уларнинг оиласида кенжа фарзанд бир ёшга тўлар-тўлмас онаси вафот этди. Шундан сўнг О. Азизов етимлар интернатида тарбия олди. 1922 йилда эса Самарқанд билим юртига ўқишга кирди. Ўша вақтдаёқ ҳаёт қийинчиликларини татиб кўрган Отақўзи билим олишга, келажакда таниқли олим бўлишга ҳаракат қила бошлади. У киши Тошкент шаҳридаги Ўрта Осиё Давлат университетининг қишлоқ хўжалик факултетида ўқиди.

Ўқишни тугатгандан сўнг, орадан бир неча йил ўтгач, талабалик йилларидаги дўстини учратди ва ўша дўсти унга «рус тили» мутахассислиги бўйича илмий иш қилишни таклиф этди...

Аспирантурада ўқиш жараёнида Отақўзи Азизов тилшуносликка оид кўпгина адабиётларни жиддий ўрганди ва номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилди.

Фан номзоди бўлиш билан кифояланмаган олим илмий ишини давом эттирди. Отақўзи Азизовнинг «Рус ва ўзбек тилларининг қиёсий грамматикаси» номли китобини Тошкент Давлат университетининг илмий кенгаши докторлик диссертацияси сифатида тасдиқлади. Шундай қилиб 1964 йили олимга филология фанлари доктори илмий даражаси ва бир йилдан сўнг профессор илмий унвони берилди.

Бу ишлар билан қаноатланмаган тилшунос янги дарсликлар, ўқув қўлланмалар ва бошқа кўпгина китоблар нашр эттирди. Каттаю кичик конференция ҳамда кенгашларда, халқаро конгресс ва симпозиумларда иштирок этиб, маърузалар қилди. Ўзбек мактаблари ва олий ўқув юртларида рус тилини ўргатишнинг назарий асосларини яратишда фаол иштирок этди.

Олим ўзбек луғатчилигига ҳам катта ҳисса қўшди. У русча-ўзбекча луғатларнинг академик 5 томлиги ва 1 томлигини тузишда бевосита қатнашди. Шунингдек, ўқитувчилар ва ўқувчиларга мўлжаллаб чиқарилган русча-ўзбекча ва ўзбекча-русча луғатлар ҳам унинг қаламига мансубдир. Кўп нусхада нашр этилган мазкур луғатлар ўзбек ва рус тилларини ўрганувчилар учун ғоят зарур қўлланма ҳисобланади.

Отақўзи Азизов рус ва ўзбек тилшунослигигагина эмас, балки шу соҳада малакали мутахассис кадрлар тайёрлашга ҳам катта ҳисса қўшиб келмоқда. Унинг бевосита раҳбарлиги ва ёрдами билан беш киши фан доктори, 60дан ортиқ киши фан номзоди илмий даражаларини олишга муваффақ бўлдилар.

Профессор О. Азизов ўзи рус тили мутахассиси бўлса-да, ўзбек тилининг ҳам жонкуяридир. Олим 80 йиллар охирида газета ва журналларда эълон қилинган бир қанча мақолаларида ўзбек тили давлат тили бўлиши керак, деган ғояни олға сурди. Отақўзи Азизов гарчи бугун 90 ёшни қоралаган бўлса-да, ҳамон тилшунослик ривожи йўлида толмай меҳнат қилиб келмоқда. Биз домлага бу хайрли ишда муваффақиятлар тилаймиз.

Ёднома

СОЗЛАРГА БАХШИДА УМР

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, ўзбек миллий чолғу асбобларининг моҳир устаси Хирожиддин Муҳиддинов асли ҳунарманд оиласида, Тошкент шаҳридаги Сарчопон маҳалласида вояга етган. Унинг отаси Муҳиддин «мошиначи» уста бичиқчи ва тикувчи бўлган. Муҳиддин ака бичиб берар, шогирдлари эса тикар эди. Улар тиккан чопонлар чопонларнинг сараси бўлгани учун ҳам кейинчалик маҳалланинг номи «Сарчопон» деб аталган. Бу касб авлоддан авлодга ўтиб келаётгани боис Хирожиддин ака ҳам болаликдан ҳунарга меҳр қўйганди.

Бир куни унинг хонадонига анъанавий чолғуларнинг машҳур устаси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби уста Усмон Зуфаров юмуш билан келиб қолади. У Хирожиддин ака ясаган варракни кўриб қолиб, унинг диди ва қобилиятидан ҳайратда қолади. Боланинг қобилиятини пайқаган уста Хирожиддинни ўзига шогирдликка беришини отасидан сўрайди ва ундан яхши соз устаси чиқишини айтади. Шу сабаб Хирожиддин Муҳиддинов 1948 йили И. Акбаров раҳбарлик қилаётган илмий-тадқиқот экспериментал лабораториясига ишга келади (лаборатория мудири — А.И. Петросянц бўлган). Ўшанда у эндигина 18 ёшда эди. Хирожиддин ака уста Усмон Зуфаровга шогирдликка тушиб, устозининг қўл ҳаракатлари ва иш жараёнига қунт билан разм солиб, уйида уларни тўла-тўкис бажаришга ҳаракат қиларди. Шу тариқа устачиликка қизиқиб кетиб, ўз умрини ўта машаққатли, шу билан бирга, олижаноб касбга бахшида этади. Унинг биринчи ясаган дутори ҳозирги кунда Санкт-Петербургдаги давлат театр ва кинематография институти музейида сақланмоқда.

Уста Усмон Зуфаров Хирожиддин акага чолғу ясашдек мураккаб касбнинг сир-асрорларини ўргата бошлади. Тинимсиз ўз устида ишлаш натижасида устозидан чолғу ясашдаги икки жараённи эгаллаб олади. Биринчиси — чолғу ясаш бўлса, иккинчиси — пардаларни ўрнатишдир.

Хирожиддин ака аста-секин мустақил чолғу ясаш устида излана бошлади. У овоз устида ишлади, торларни алмаштириб кўрди, чолғуларни ҳар хил шакл ва ўлчовда ясади, хуллас, чолғу ясаш жараёнини яхшилаш устида изланди. Тақдир Хирожиддин акага яна кулиб боқиб, у бошқа бир соз устасига шогирд тушди. Бу уста — конструктор Савелий Емельянович Диденко эди. Хирожиддин ака устозидан бир қадам ҳам орқада қолмай чизмаларни ўқиш ва шу чизмалар орқали чолғу ясашни ўргана бошлади. Бу устозидан чолғу ясашдаги энг мураккаб жараён бўлган пардаларнинг бўлинишини ҳам қунт билан ўрганиб олди ва уни анъанавий чолғуларда қўллай бошлади.

Х. Муҳиддинов уста-шогирд анъанасига таянган ҳолда Фахриддин, Ҳасан, Тоҳир ва Жалол Муҳиддиновларга, Бахтиёр Иноятов, Абдумажид Абдуҳакимов ва бошқа ёшларга устозлик қилиб, уларга бор билим ва маҳоратини ҳадя этди, ўзига хос мактаб яратди. Ҳозирги кунда бу шогирдлар ҳам малакали соз усталарига айланиб, республикамизни мусиқа чолғулари билан таъминлашга ўз ҳиссаларини қўшиб келмоқдалар.

Юқори малакали мутахассис, ўз ишининг устаси Хирожиддин Муҳиддинов, лабораториядаги иш фаолияти давомида 200га яқин чолғулар ясашга муваффақ бўлди.

Хуллас, Европа чолғу ясаш санъатида Страдивари ва Гварнериларнинг номлари скрипка ясаш билан элга машҳур бўлса, ўзбек халқ чолғуларини ясашда эса Ш. Шоумаров, М. Харратов, уста Усмон Зуфаров қаторида уста Хирожиддин Муҳиддиновнинг ҳам ўз ўрни бор. Токи Хирожиддин аканинг чолғулари ижрочилар қўлида янграр экан, биз учун устанинг номлари ҳамиша барҳаётдир.

Озода ТОШМАТОВА,
санъатшунослик номзоди

АВЛОДЛАРГА ВАСИЯТ

ТВ

Юнус Ражабий номидаги Жиззах вилоят мусиқали драма театрида Одил Ёқубовнинг «Авлодлар васияти» драматик асари асосида саҳналаштирилган спектаклни томоша қилиш асносида хаёлимдан бир фикр ўтди. Кейинги йилларда ижодкорлар негадир мозийга қайтиб иш кўришга, хусусан, Амир Темур ва темурийлар даври тарихининг бадиий манзарасини ёритишга кўпроқ эътибор бера бошладилар. Назаримда, бунинг сабаблари маълум. Аввало, Амир Темур ва темурийлар даври кўп йиллар давомида қораланиб, соҳибқирон фаолиятига бир томонлама баҳо бериб келинди. У давр, шахслар ҳақида холис фикр айтиш таъқиқланди. Истиқлолдан кейин бу таъқиқлар олиб ташлангач, ўша давр тарихига мурожаат қилувчилар кўпайди. Қолаверса, Амир Темур ва темурийлар даври давлатчилигимизнинг энг улуғвор, тараққиётда юксак нуқтага кўтарилган, жаҳоннинг ўша пайтдаги барча мамлакатлари эътиборини ўзига қаратган, дунёга ҳамма соҳада истеъдодли шахсларни намоён қилган давр эди. Ижодкорлар учун мустақиллик туфайли ўз давлатчилигини қайта қураётган халқимиз олдида бундай давр тарихи ва шахслар сиймоларини тўлақонли акс эттириш ҳам қарз, ҳам фарз эди. Шу сабабли истиқлолдан кейинги қисқа вақт ичида адабиётимизнинг, саҳнамизнинг темурийномаси пайдо бўлди.

Булар орасида Одил Ёқубовнинг «Авлодларга васият» асари ҳам бор. Аввало, драма ҳақида. Асарда Амир Темур ҳаётининг турли йиллари қаламга олинган. 40 йил давомида катта теграни ўз ичига қамраб олган давлат барпо этган соҳибқироннинг кўнглида кўп орзулар, умидлар бор. У давлатининг қудратли, халқларнинг аҳил, дўст, мамлакатининг осойишта, тинч бўлишини истайди. Бу борада уруш, қирғинларни эмас, яратувчиликни улуғлайди. Самарқандда ва давлатининг турли жойларида қурдирган иморатлар, масжидлар, мадрасаларининг улуғворлигидан қувонади. Аммо бу яратувчилик қувончи унга доимий ҳамроҳ эмас. Давлатнинг теграларида ҳар хил кучлар пайдо бўлади. Ўша яратувчиликларни асраш учун қўлига қилич олишга мажбур бўлади. Тўхтамишхонга, Йилдирим Боязидга қарши уруш бошлайди. У бир томондан Самарқандда Бибихоним Масжидини қуришга фатво берса, иккинчи томондан Боязид билан жангга киради. Бир-бирига қарама-қарши бўлган яратувчилик ва уруш бир қалбда бўй кўрсатади. Амир Темур сиймосида ана шу икки нуқта омухталашади.

Ёзувчи драмасида Амир Темурни кўпроқ давлат арбоби, саркарда, ҳукмдор сифатида эмас, инсон сифатида – турли воқеаларга нисбатан қалбида кечган туйғулар, муносабатлар орқали акс эттиришга интилади. Асарда соҳибқирон ҳукмдор сифатида Боязидни қоралайди, инсон сифатида унга катта эҳтиром кўрсатади, Бибихонимни инсон сифатида ниҳоятда севади, лекин ҳукмдор сифатида унга қарши саройда тайёрланган фитнани қўллаб-қувватлашга мажбур бўлади.

Режиссёр Марат Азимов асарнинг саҳна вариантида ҳам ёзувчи-драматург қалбидаги ниятларни юзага чиқаришга муваффақ бўлган. Спектаклда асосий эътибор Амир Темурнинг ҳукмдор ва инсон сифатидаги хусусиятларини бўрттириб кўрсатишга қаратилган. Бу Амир Темур билан Йилдирим Боязид ўртасидаги тўқнашув саҳналарида яққолроқ кўзга ташланади.

Спектаклнинг саҳна кўринишлари яхши ишланган. Мусаввирлар Б. Қурбонов ва А. Ўринов ўша даврга мос ҳолатлар топа олган. Кийимлар ҳам мос танланган. Актёрлардан Ғолиб Йўлдошев, Гулнора Ўринова, Жамила Деҳқонова, Раиса Абдуллаева, Олия Эштўхтарова, Рустам Алиев Амир Темур, Бибихоним, Йилдирим Боязид, Ақчагул, Сарагул, Қоплонбек, Биби Сардор қиёфаларини томошабин кўз олдида яққолроқ гавдалантиришга интилганлар.

Асарнинг ва спектаклнинг «Авлодларга васият» деб номланиши бежиз эмас. 40 йил катта теградаги мамлакатга ҳукмронлик қилган Амир Темур ҳаёти сўнгида давлатни тузиш, уни идора қилиш борасида фарзандларига васият қилади. У васиятида давлатни бошқаришда ўзаро ноаҳлликка, тарафкашликка, жаҳолатга ўрин бермасликка, мамлакатни адолат билан бошқаришга чақиради. Бу чақириқ улуғ бобомизнинг нафақат фарзандларига, ўзидан кейинги барча авлодларга насиҳатидай, васиятидай жаранглайди. Тарих бу васиятдаги фикрларнинг ҳақ эканлигини кейинги 600 йил давомида кўп марта исботлади.

Дарвоқе, яна бир гап. Ўзбекистон телевидениеси ушбу спектаклни Жиззах вилоят театри саҳнасидан ёзиб олиб, телетомошабинлар эътиборига ҳавола қилгани яхши бўлди. Демак, томошабинлар ва бу асарга ўз муносабатини билдирувчилар сафи янада кенгаяди.

К. МУҲАММАДЁҚУБ

МУСИҚА ТИНГЛАШ ҲАМ МАДАНИЯТ

Акс-садо

Газетанинг шу йилги 4 август сонида «Текин томошага қалайсиз?» деб номланган газетхон мактуби эълон қилинган эди. Унда кўча-кўйлардаги, бозорлардаги кассета сотувчилар ҳар хил шовқин-суронли мусиқаларини бемалол қўйиб, атрофдагиларнинг тинчини бузаётгани ҳақида куюниб ёзилган.

Ҳақиқатан ҳам, баъзи ёшлар магнитафон ёки радионинг овозини варанглатиб қўйиб мусиқа тинглашни «хуш кўришади». Ваҳоланки, уларни атрофдагиларнинг аҳволи ва хоҳиши асло қизиқтирмайди. Энг қизиғи шундаки, баъзи хонадонларда кечаю кундуз магнитафон овози тинмайди. Бундай ҳолдан, табиийки, қўшниларнинг асаби бузилади. Айниқса, кекса отахон ва онахонлар қаёққа қочишни билмай гаранг. Баъзан шундай бўладики, бирданига атрофдаги уч-тўрт хонадондан бир-бирига гал бермай «сайраётган» магнитафонлар «кўриги» оромингизни бузади. Хўш, бу ҳолга қандай баҳо бериш мумкин?

Ахир, мусиқани пастроқ овозда ҳам тингласа бўладику! Магнитафон эшитишнинг ҳам меъёри бордир?! Миллий мусиқа ва қўшиқларимизнинг шу тариқа қадрсизланишига йўл қўяверамизми?

Назаримда, ёшларимизнинг мусиқа тинглаш маданиятини билмасликлари оқибатида шундай хунук воқеалар содир бўлмоқда. Бу ҳолга чек қўйиш учун болаларимизда мурғаклигидан мусиқага бўлган муносабатни шакллантириш лозим, деб ўйлайман. Бу вазифани ҳар бир ота-она ва мураббия ўз зиммасига олса нур устига нур бўларди.

Зебунисо БЎРИЕВА
Сурхондарё вилояти

«ТОҲИР ВА ЗУҲРА»: ЯНГИ ТАХМИН?..

Куюнчак газетхонлар ёзади

Ҳайрон бўлманг, сарлавҳада ҳеч қандай хато йўқ. Уни биз Тошкент метроси вагонларидаги рекламадан олдик. Рекламани ўқиб биз ҳам сизга ўхшаб гап мазмунини тушуна олмай ҳайрон бўлдик. «Титаник» кемасининг ҳалокати ёки АҚШ Президенти Кеннедининг ўлими ҳақида янги тахмин айтиш мумкиндир. Аммо «Тоҳир ва Зуҳра» эртагининг янги тахмини қанақа бўлади? Бу саволимиз рекламачи акахонларимизга.

Энди шу рекламанинг сабабчиси «Тоҳир ва Зуҳра» мусиқий фильми ҳақида ҳам бир-икки оғиз фикр билдирсак. Филм ижодкорлари яхши ният билан дунёга машҳур филмимиз «Тоҳир ва Зуҳра»нинг рекламачилар ёзганидек, янги тахмини эмас, янги талқинини яратишни ўз олдиларига мақсад қилишган. Шу мақсадда кинога таниқли санъаткорларни жалб этишган. Аммо ниятга эришилганми? Аввало филм сценарийси ҳақида: ўзбек киночилигидаги энг яхши филмлардан бири «Ёр-ёр»да ота-бола Зулфияни қидиради. Бутун республика бўйлаб. Яна бир машҳур филмимиз «Мафтунингман»да режиссёр мамлакат бўйлаб талантларни излайди, Самарқанд, Бухоро, Хива ва Фарғонада бўлиб жуда кўп қўшиқчи ва раққосаларни кашф этади.

«Тоҳир ва Зуҳра» сценарийси шу икки филм сценарийсига қурилган. Ота-бола Зуҳрани қидириб юқорида тилга олинган шаҳарларга (Фарғонадан бошқа шаҳарлар ҳам ўша-ўша) боради ва қўшиқчи Зуҳраларни учратади. Охир оқибатда «Ёр-ёр»да бўлгани каби Тоҳир ҳам бахтини Тошкентдан топади. Бунчалик ўхшашликнинг сабаби нимада? Мақсад «Тоҳир ва Зуҳра» деган филм яратиш экан, уни мутлақо янги сценарий асосида ишлаш мумкин эди-ку.

Филмда мантиқ бузилган, томошабинда нега, қандай қилиб деган саволлар туғдирадиган эпизодлар ҳам учрайди. Масалан, ота-бола Хевага борганда умуман пуллари тугаб қолади. Улар йўл пули топиш учун тиланчилик қиладилар. Шунда бирдан уларнинг қўлларида тор ва доира пайдо бўлади. Бу мусиқа асбоблари қаердан келиб қолди?

Умуман, «Тоҳир ва Зуҳра» видеоклиплар йиғиндисидан иборат концерт бўлиб қолган. Балки, муаллифларнинг мақсади ҳам шудир. Унда филмни «Тоҳир ва Зуҳра»нинг янги талқини дейиш шартмикан? Чунки «Тоҳир ва Зуҳра» ўзбек киночилигини жаҳонга олиб чиққан машҳур филм ҳисобланади. Енгил-елпи «асар»ларни унга меңгзаш, унинг янги талқини деб аташ одобдан эмас, деб ўйлайман.

Баҳринисо АБДУКАРИМОВА, ўқитувчи

Норбой ХУДОЙБЕРГАНОВ

ШАКЛАН АСАРУ МАЗМУНАН-ЧИ?

Ҳаётда шундай инсонлар борки, бир қарашда, кўз очиб юмгунингизча, сизнинг қандай ижобий ёки салбий хусусиятларга эга эканингизни англаб олади-да, шунга яраша муомала қилади. Бундайларнинг зеҳнига қойил қолиш мумкин, аммо шахсан ўзимни асло уларнинг қаторига қўя олмайман. Камина кимларгадир бир нигоҳ ташласа, шубҳасиз, уларнинг кўзу юзи, гавдаси-ю қоматини, қисқаси, суратини кўришга қодир, лекин сийрати, яъни ички, руҳий дунёсини кўриши ҳам, англаб олиши ҳам амримаҳол. Дарвоқе, мол оласи сиртида, одам оласи ичида, деган нақл ҳам бежиз айтилмаган. Тибиийки, бу нақлни эътироф қилмайдиганлар, рад этадиганлар топилмайди.

Айни чоқда хом сут эмган банда бўлганимиз учунми ёки бошқа бир сабабданми, кўп ҳолларда ўзимизни доно ҳисоблаймизда, кимларнинг қандай эканлигини бехато билиб оламиз, дея кўкрак керамиз. Бундай кўкрак кериш эса, аслида, ҳаёт ҳақиқатига эмас, балки хаёлга, орзу-ўйларга асосланган бўлади.

Собиқ совет ҳокимияти даврида қарийб етмиш беш йил мобайнида айни шу мафтункорлик ҳисси кенг кўламда авж олдирилиб, ким ёзувчи, санъаткор ё олим бўлишни хоҳласа, бас, ҳаммасига ўқиш-ўрганиш орқали эришиш мумкин, деган иддао тарғиб этилди. Оқибатда бадиий ижод, илму фан, умуман, барча жабҳаларда сон, миқдор кетидан қувилди, сифатнинг, ҳақиқий маънавий, маданий, адабий-бадиий бойликларнинг инқирозига сабабчи бўлинди. Бу ҳақда фақат Мустақилликка эришилгандан кейингина мулоҳаза юритилмоқда.

Бадиий ижодда миқдор, сон авж олдирилгани хусусида мулоҳаза юритган адиб Омон Мухтор «Ёзувчи ким?» деган саволни(«ЎзАС», 1996 йил, 19 январ) ўртага ташлаб, қуйидагиларни қайд этди: «Энг аввал: мен ёзувчиман деб айтиб юрадиган мингдан ортиқ кишининг бари ёзувчими? Улар ёзувчи деган сўзнинг маъносини тушунадими?.. Тасодифий кишилар бир думалаб «ёзувчи»га айланиб, қалин-қалин китоблар билан дўконлар пештахтасини тўлдиряпти. Китобхон ўлкамизда китобхонлик даражаси олдинги пайтларга нисбатан анча тушиб кетди...».

Ҳа, китобхонлик даражаси сусайгани рост, лекин бунинг қандай сабаблари бор?..

Битта сабабни Омон Мухтор жуда тўғри кўрсатган: шаклан бадиий асарга ўхшаш, аммо «юраги, жони» йўқ шеъру достонлар, ҳикоя-қисса, ҳатто романлар бемаза қовуннинг уруғидай кўпайиб кетаяпти. Фақат ёзишни биладиган, бироқ қалбимизни тўлқинлантириб, онгу тафаккуримизни бойитадиган даражадаги асарлар яратишга қодир бўлмаган қаламкашлар устунлик қилаяпти. Устига устак уларнинг сирти ялтироқ, ичи «қалтироқ» асарлари айрим ҳолларда кўкларга кўтарилмоқдаки, бу борада танқид, мунозара қилиш, тортишиш анқонинг уруғидай бўлиб қолаяпти.

Айни шундай вазиятда газетада ёшлар насри, умуман, сўз санъати равнақига оид мунозаранинг бошлангани айни муддао бўлди. Айниқса, бу баҳсни Шукур Холмирзаев бошлаб бергани ҳам муҳим аҳамият касб этаяпти. Негаки, бу адибимиз ўз истеъдодига талабчанлик билан қараб, мустақил мулоҳаза юритишда дадиллик кўрсатаётган ёзувчиларимиздан. Тўғри, унинг барча кузатишлари ҳаёт ва бадиий ҳақиқатни тўла-тўкис акс эттиради, деб бўлмайди. Шунга кўра, Баҳром Рўзимуҳаммаднинг мунозарада қатнашиб, айни пайтда ижодий фаоллик кўрсатаётган ёзувчимизнинг модернча услубда қалам тебратаётган ижодкорларни қўллаб-қувватлаш билан бирга «улар ТИЛ йўриғида оқсашлари устига жиддий ишламаётирлар ҳам... кўпинча тиниш белгиларини ҳам ўз ўрнида ишлатмайдилар... Бу борада реалистик йўлдаги адибларнинг ютуғи кўп», деган мулоҳазасига эътироз билдиргани асослидир.

Ҳа, эътироз билдиради-ю, айни чоқда Шукур Холмирзаев ўзбек насрида модернча услубда ёзилган «Қора кун» асарига, ўзига унчалик ўтиришмаганига қарамасдан, алоҳида эътиборимизни жалб этганига хайрихоҳлик билдиради. Йўқ, шунчаки хайрихоҳлик билдирмайди. Ўша асардан матн парчасини келтириб, уни таҳлил қилиш билан бирга Омон Мухтор романлари янги услубда битилганини, шахсан ўзига ўтиришмагани, аммо барибир ўз китобхонларига эга бўлаётганини мамнуният билан эътироф этади.

Албатта бундай эътирофлару эътирозлар баҳсу мунозараларнинг бир қисми, холос.

Умуман эса, Шукур Холмирзаев мақоласи билан бошланган мунозара Баҳром Рўзимуҳаммад мақоласи билан давом эттирилгани — жиддий нуқтаи назарлар адабий жараён ҳақида ошкора, мустақил фикрлар юзага келишига замин ҳозирлаётгандай. Хусусан, муайян мўътадил «қолип»га тушмасдан, ўзича фикр юритишда алоҳида ажралиб турадиган, шунинг учун ҳам кўпчиликда қизиқиш уйғотиб, ўзлигини сақлаб келаётганини «Олабўжи», «Диназавр» романлари билан исботланган ёзувчимизнинг кейинги пайтларда чоп этилган ўнлаб китоблардаги аксари ҳикоялар ниҳоятда жўн, саёз, силлиқ мақола, хабар, лавҳалар даражасида эканлигини кескин айтгани ибратлидир.

Таъкидлашим зарурки, бу ўринда гап фақат ниҳоятда жўн, саёз, таъбир жоиз бўлса, одми мақолалар, лавҳалар, хабарлар даражасидаги асарлар назарда тутилаяпти. Борди-ю, ўзига хос маҳорат билан ёзилиб, адабий-бадиий, ҳаётий ҳақиқатлар самимий, кучли, жозибали эҳтирослар орқали намоён қилинса, улар ўзига хос ижод маҳсули сифатида қадр-қимматга эга бўлади. Агар бир-икки воқеани ҳикоя, ўнлаб ҳодисаларни қисса ёки роман, ҳатто достону драма шаклига солиб, бадиий асар дея тақдим этилса, улар онгу тафаккурга ҳеч қандай маънавий-руҳий озуқа бермайдиган маҳсулотга айланади. Мана, бир мисол: «Тоғли тумандаги бу ташкилотнинг довруғи унчалик баланд эмас. Унда Ботиров деган касалмандгина одам мутасаддилик қилади. Ичмайди, чекмайди, ҳар хил хасталикларга олиб келувчи омиллардан йироқ тутади ўзини. Нафақага чиқишига бир йилдан кўпроқ вақт қолган. Шунгача бу ташкилотда баҳоли қудрат «қимирлаб» туради...».

Майли, қимирлайверсин, аммо бунинг нимаси қизиқ? Унинг ичмагани-ю чекмагани қандай мақсадда қайд қилинган?..

Муаллиф бундай саволларнинг пайдо бўлиши-ю уларга жавоб бериш тўғрисида асло бош қотирмайди. Пировардида ўша ичмайдиган, чекмайдиган носоғлом қаҳрамон текширувчиларни зиёфат қилиб, улар билан бирга кайфу сафо қилиб, ичиб ва бандаликни бажо келтиргани айтилади. Шунга кўра, ҳикоя «Кўнгли бўшнинг ўлими» деб номланибди...

Хўш, бундан қандай хулоса чиқади денг? Касалманд бўлсангиз ичманг, агар кайфу сафога қўл урсангиз, ўласиз, деган хулоса келиб чиқадими?.. Бу фикр асарда шунчаки баён этилган, аксинча, қаҳрамон руҳиятидаги ўзгаришлар, характер таҳлили, тадқиқи орқали ёритилмаган.

Қисқача баён этилган ўшандай воқеаларга яна бир қанчасини қўшиб-чатиб, дастлаб қисса, сўнгра роман «ясаб» ташланаяптики, бундай «ижод намуналари», афсуски, хийла равнақ топмоқда.

Энди ўшандай ҳолатлар, воқеаларнинг шеърий ифодасига назар ташланг:

Сўндирманг мени,
Синдирманг мени,
Дарёман тошқин,
Тиндирманг мени.

Шу аснода лирик қаҳрамон шунчаки тошқин дарё эмас, айни замонда олов, сўнгра бўрон, уммон эканлигини қофиялаштирган сатрларда баён қилади-да, маҳзун бўлмаслиги, қиличдай ўткирлигини, гулларга издошлигини изҳор этади, холос.

Хуллас, насрда Шукур Холмирзаев, Омон Мухтор, Назар Эшонқул, Шодиқул Ҳамро, шеъриятда Абдували Қутбиддин, Баҳром Рўзимуҳаммад, драматургияда Шароф Бошбеков ҳамда уларнинг ижодий ҳамкорлари сифатида фаолият кўрсатаётган бир қанча ёш ва тажрибали ижодкорлар қизғин, ҳаққоний фикрлар, таҳлилу тадқиқларга асосланган мунозарага имкон туғдираётирлар. Шахсан ўзимда бундай фикрлар «жанги»да қатнашиш истаги йўқ эмас. Айни чоқда бемаза қовуннинг уруғидай кўпайиб бораётган шаклан бадиий асарга ўхшаганлари, аслида эса ниҳоятда заиф, ғўр машқларни асар дейишга тилим бормаяпти. Шунинг учун уларнинг баъзиларига тўхталишга тўғри келди-ю, бироқ уларнинг кимлар томонидан қачон ёзилиб, қаерларда қачон чоп этилганини кўрсатишдан ўзимни тийдим ва бунга арзимайди, деб ўйладим. Арзийди, деганлар топилиши муқаррар. Балки зўр дея мақтовчилар ҳам топилиши мумкин. Майли, шундай бўлса, баҳслашсин, фикрларини исботлашсин. Ахир, мен кимлар, нималарни маъқуллаб, яна кимлар ва нималарни танқид қилган бўлсам буни ягона, рад этиб бўлмайдиган ҳақиқат, дея даъво қилаётганим йўқ-ку!..

Баҳс

ЯНА БИР ЭЪТИРОЗ

Севимли газетамиз саҳифаларида таниқли адибимиз Шукур Холмирзаев бошлаб берган бугунги ёшлар насри ҳақидаги баҳс ва мунозараларни кузатиб бораяпмиз. Шукур ака ўзига хос самимийлик ва дангаллик билан дилида борини айтиб қўя қолибди. Бу менга жуда ёқди. Кейинги сонда Назар Эшонқул, Исажон Султон, Шойим Бўтаев ва Саломат Вафо иштирокидаги суҳбат эълон қилинди. Камина ана шу суҳбат ҳақида ва, умуман, бугунги ўзбек ёшлари насри ҳақидаги айрим фикрларимни баён этмоқчиман.

«Ёшлар насри ўз йўлидан боради...» деб номланган ушбу суҳбатда кўп яхши фикрлар айтилибди. Айниқса, Н. Эшонқулнинг салмоқли фикрлари менга маъқул бўлди. Бироқ мунозарада айрим ўринлар ҳам борки, кишида беихтиёр эътироз билдириш фикри туғилади. Масалан: «Бугунги ўқувчига янги фикр керак. Пахта даласини сел босганида сел оқимини гавдаси билан тўсиб қоламан, деб ўпкасини шамоллатган кишини бугун бадиий асар учун қаҳрамон қилиб олиш одат ҳисобланмайди»(Исажон Султон фикри). Хўш, адабиётга янги фикр энди керак бўлиб қолдими?! Менингча, адабиёт ҳамиша янги фикрни янгича йўсинда айтишга уриниб келган. Давр, сиёсат эврилгани билан адабиётнинг вазифаси ўзгариб қолмайди-ку? Фикри ожизимча, сўз санъати саналмиш адабиёт ўз олдига ЎРГАНИШ, ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ, ТАСВИР ЭТИШ ВА ОГОҲЛАНТИРИШ каби вазифаларни қўяди. У нимани ўрганади? — Инсон характерини. Нимани таҳлил қилади? — Инсон руҳиятини? Нимани тасвирлайди? — Инсон ҳаётини. Нимадан огоҳлантиради? — Инсоннинг ёвузлигидан. Мана шу принципларга амал қилиб битилган асарлар неча асрлардан бери яшаб келаётир. Уларнинг қаҳрамонлари ким бўлишидан қатъи назар. Уларда тасвирланган даврлардан қатъи назар. Нима, Шолохов шўро ёзувчиси эмасмиди? У совет мафкурасига хизмат қилмаганми? Қилган. Бироқ у моҳир руҳшунос, инсоншунос эди. Демак, ГАП ТАДҚИҚОТ ОБЪЕКТИДА ЭМАС, ОБЪЕКТНИНГ ҚАНДАЙ БАДИИЙ ТАДҚИҚ ЭТИЛИШИДА. Аслида, адабиёт гўзал бўлмоғи керак эмасми? Навоий асарларининг ўлмаслигига сабаб ундаги гўзаллик ва фалсафанинг уйғунлиги эмасми? Тўғри, гўзаллик ҳам аксарият тушунчалар каби нисбий, бироқ МУТЛОҚ ГЎЗАЛЛИККА интилиш бирда бўлмаса, бирда ўз ҳосиласини берар, ахир!

Исажон Султон пахтани сел олганда қалқон бўлган фидойи одамларни кўрганмилар ё йўқми, билмадиму, лекин мен кўп кўрганман. Улар орасида яшаганман, ўсганман. Бундай кишилардан ҳозир ҳам бадиий асарга қаҳрамон чиқади. Агар асар қойиллатиб ёзилса, албатта.

Яна бир эътироз: «... маҳаллий миқёсдаги «ёзувчилар» эса мафия, жиноятчилар олами, фаҳш ҳақида қисса ва романлар ёзиб, ўзларини салкам «классик» деб эълон қилиб юришибди»(Исажон Султон фикри). Назаримда, шу ўринда фикр андак бирёқлама баён этилган. Нима, мафия, жиноятчилар олами ва фаҳш ҳақида яхши асар ёзиб бўлмайдими? Унда асарлари тан олинган Эдгар По, Конан-Дойл, Раймонд Чандлер, Чистертон, Жорж Сименон, Дэшшил Ҳэммет, Рекс Стаус каби ёзувчиларни қайси тоифага киритамиз? Ё детектив ўгай жанрми? Ёки бўлмаса, «Шайтанат» ёмон асарми? Бу — биринчи фикр. Иккинчидан, вилоятда яшаётган ёзувчилар орасида ҳам «пичоққа илинадиганлари» кўп. Балки битта-яримтаси ўзини даҳо санаб ҳаволаниб кетгани тўғридир, бироқ уларнинг кўпчилиги асарларини нашр қилдиролмай, тирикчиликка уриниб юришибди. Сабаб — китоб чиқариш қийин, уларнинг айблари — марказдан олисда яшашлари. Агар китоб чиқариш масалалари бир қадар осонлашса, иқтидорли ёш ижодкорлар сони анча кўпайиши аниқ.

Н.Эшонқулнинг гапларига қўшиламан: ёшлар адабиёти ўз йўлидан боради, у эрта-индин ўз йўлини топади. Агар топмаса, ҳалокатга маҳкум. Одамзот сирли ҳилқат, ижодкор эса, сирлиларнинг ҳам сирлисидир. Унинг руҳида, тафаккурида бугун қандай жараёнлар кечаётгани ёлғиз Яратганга аён. Бу пўртаналар бир куни бориб ўз самарасини бериши турган гап. Ҳар не бўлганда ҳам миллий заминдан узилмаслик, халқ руҳини тадқиқ этиш — бугунги ўзбек прозасининг бирламчи вазифаси бўлмоғи керак деб ўйлайман. Лотин Америкаси, Япония адабиётлари юз йиллардан бери турли тажрибалар ўтказа-ўтказа, бугунги қиёфасини топди. Аслида бугунги ёш япон носири билан Акутагавани солиштириб бўлмайди-ку! Ёки Маркес қаёқдаю, унинг бугунги ватандоши қаёқда! Орада улкан масофа ётибди.

Бугунги ўзбек насри тажрибалар қилиш, синаб кўриш жараёнида. Қачонлардир, Шукур ака бир суҳбатларида айтганлари каби, балки эртага «Алиф-Лайло» йўсинидаги халқона, ривоятнамо адабиёт яратилар. Эҳтимол, Қодирий бобомиз бошлаб берган мактаб давом этар. Буни вақт кўрсатади. Аниқроқ айтадиган бўлсак, халқ, миллат руҳи нимани оғринмай, зўриқмай қабул қилса, ўша нарса яшаб қолади.

Саломат Вафо тўғри таъкидлаганидек, ўзликка, кўнгилга қайтиш жараёни кечмоқда. Тоғай Мурoднинг бахшиёна насри бунга мисол бўла олади. Шу билан бирга, илгари учрамаган фикрлаш тарзи намоён бўлмоқда. Омон аканинг асарларидаги тажрибалар буни кўрсатаяпти-ку! «Онгости»(подсознание) оламидаги долғалар, генлар орқали ўтган аждодлар хотирасининг уйғониши, ёндош оламларга сафарлар — буларнинг бари, менингча, ўзликни, ЎЗ СЎЗИНИ топишга уринишлар ва биз айланиб-айланиб яна Навоийга қайтамиз. Сайру саёҳат қилиб, тағин сўфийликнинг рўпарасидан чиқамиз. Демак, бу — мангу айланувчи ёпиқ ҳалқа. Ҳар қандай интиҳо ҳам ниманингдир ибтидоси бўлади. Демак, НИМАДИР тугаб, НИМАДИР бошланади. Мана шу бемисл машаққатлар ичра, шу сарҳадсиз кенгликлар аро ЁЗУВЧИ деб ном олган бир зот одамларга эзгулик улашаман деб жон чекиб юрибди.

Бугунги илғор ёзувчиларимиз адабиётни жанрларга ажратишни унча хуш кўришмайди. Қалб ўртанишлари руҳдаги тебранишлар билан уйғунлашиб қоғозга тушаяпти. Балки, бу ҳам ўткинчи бир жараёндир. Ҳаркалай, қўшилиб бораётган реализм, романтизм, фантастика — буларнинг бари битта хўжайинга, яъни АДАБИЁТга хизмат қилади. Аслида мана шу «синтезлашув»да ҳаммамизнинг ҳам «ҳиссамиз» бор. Ким билсин, эҳтимол, бу нарса ҳеч қандай салбий оқибатларга олиб келмас, аммо муайян бир «изм»ларга риоя этиб ёзилган «соф» асарлар камая боради. Сабаб? Чунки биз кўп йиллар детектив, фантастика каби жанрларга ўгай кўз билан қарадик, уларга деярли эътибор бермадик. Бир келиб кўрдикки, уларсиз иш битмас экан. Ноилож фантастикага мурожаат қилдик, унинг айрим элементларини асарларимизга олиб кирдик. «Жажман», «Қора китоб», «Маймун етаклаган одам», «Афлотун» ва шу каби асарлар дунёга келди. Ғарбда эса, Жюл Верн билан Герберт Уэллс бу жанрга оқ фотиҳа бериб кетишган экан. Айзек Азимов, Рей Брэдбери, Клиффорд Саймак, Робер Шекли, Боб Шоу, Роберт Зелязни, Пол Андерсон... Қай бирини санайсиз! Бугунги ёш носирларимиз уларни баҳоли қудрат(рус тилида!) ўқишаяпти, керакли хулосалар чиқаришаяпти.

Хулоса шуки, адабиёт ҳақида СЎНГГИ СЎЗни айтишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Тараққиёт бор экан, адабиёт, шу жумладан, ўзбек насри ҳам ривожланиб бораверади.

Абдунаби ҲАМРОЕВ
Бухоро вилояти Олот тумани

Нормурод НОРҚОБИЛОВ

КЕКСА ТУТ

Ҳикоя

Тепки зарбидан кекса тут дарахти қаттиқ сесканди. Бу хил зарбаларга кўниккан бўлса-да, бунисига чидаши хийла оғир кечди. Кекса танаси ич-ичидан зириллаб кетди. Шунга қарамай, сир бермасликка тиришди. Ички ингроғини еллар тортқилаб ўйнаётган япроқлари шовурига кўмиб, қаддини тиклашга уринди.

Уни Ашур узуннинг тўнғич ўғли тепган эди. Йигит укаларини бошлаб томорқа адоғидаги даладан қайтаркан, тутқич бермаган рақиблари Ёвқошнинг аламини кекса тутдан олган, яъни ҳовурини босганди. Ҳамиша шу — қўшнилар ёқалашади-ю, балога тут қолади. Жанжал якунида мағлуб ҳам, ғолиб ҳам уни тепкилаб ўтади.

Шу боис, у навбатдаги кутилаётган зарбалар даҳшатидан япроқларигача қалтирамоққа тушганди. Аммо кутилган зарба бўлмади. Акаси изидан келаётган қошлари туташ, қоратўр йигитча тутга етиб-етмай, ортига ўгирилди. Қонга тўлган кўзларини аланг-жаланг қилиб, оқшом пардасига чўлғанаётган даладан отасини қидирди.

Ота — Ашур узун томорқа адоғидаги дўнгда ҳануз ўзига келолмай, ҳарсиллаб ўтирарди. Қизиқ устида югуришга югуриб қўйиб, энди нафасини ростлаёлмай гаранг эди.

У ўғлининг қараб туришидан уялди. Қўлидаги суйилга таяниб, ўрнидан қўзғалди. Ўзини тетик кўрсатишга тиришиб, даладан Ёвқошни қидирган киши бўлди. Билади, даланинг қайси бир бурчида биқиниб ўтирган рақиби ҳаливери қорасини кўрсатмайди. Бу томон тўла-тўкис ҳовуридан тушмагунча бекинган жойидан чиқмайди. Ҳар сафар шу аҳвол — Ёвқош осонгина қочиб қутулаверади, Ашур узуннинг алами ичида қолаверади. Қани энди, мана шу суйил билан бошига боплаб бир туширса, тагига босиб, обдон пиймаласа. Бир пайтлар олдингга солиб қувлардинг, энди ҳолинг қалай, дея юзи-кўзига аямай мушт туширса! Бироқ Ёвқош деганлари кийикдай чаққон, ҳеч тутқич бермайди. Уни ҳатто ўғиллари қувиб етолмайди. Ё қўрққан одам эпчил келармикан? Бир вақтлар ўзи ҳам Ёвқошга тутқич бермасди. Ўғиллари гўдак эди, у қўшнисининг олдига тушиб қочиб юрарди. Энди эса...

Ёвқошдан қочиб юрган даврларини эслаб, Ашур узуннинг ғазаби баттар қайнайди. Қўлидаги силлиқ суйилни маҳкам чангаллаб, яна бир сидра далани кўздан кечиради. Даштда жон асари сезилмагач, аста йўлга тушади. Катта ўғли ҳовлига етган, иккинчиси тут тагида сўппайиб, ҳануз уни кутиб турар, ундан кейингиси, қоқилиб тушган шекилли, анча берида оқсоқланиб борарди.

Ашур узун ўғлининг оқсоқланишига аҳамият бермади. Унинг диққатини энг кейинда пилдираб бораётган кенжа ўғли тортганди. Кенжаси яқинда еттига тўлган бўлиб, бугунгидек қув-қувга биринчи бор аралашуви эди. Ашур узун ўғлини мамнун кузатаркан, хунук ишшайди: «Ҳе, отасининг ули, бўш кемайсан!».

Отанинг дўнгдан эна бошлаганини кўрган иккинчи ўғил йўлида давом этаркан, тут ёнидан ўтаётганида, худди жин теккандай, бирдан дарахтга ташланиб қолди. Кафтининг қирраси билан унинг ғадур-будур танасига бир неча бор зарба берди. Тутни Ёвқошнинг ўрнида қиёс этиб, ўзича хуморини босган бўлди.

Кекса тут бу гал зарбдан эмас, йигитчанинг юрагидаги ададсиз кек ва адоватдан қалтираб кетди. Тавба, одам боласи бу қадар ғазабу нафратни қандай қилиб кўнглига сиғдира оларкан? Юраги тарс ёрилиб кетмаганини бунинг!

Йигитча тутдан узоқлашаркан, сўқмоқда ётган муштдай кесакни ҳам тинч қўймади. Куч билан уни қўшни томорқа томонга тепиб юборди. Навбатдаги тепкисидан эса сўқмоқ бўйидаги гулхайри қоқ белидан чирт узилиб кетди. Йигитча бу ишидан жуда мамнун бўлди. Тепмоққа нарса қидириб, теваракка аланглади. Кўзи шудгордан наридаги бедапояда қантариғли турган Ёвқошнинг эшагига тушиб, бир хаёли уни азобламоқ истади. Бироқ шудгор кечиб юришдан эринди.

Аслида бугунги жанжал мана шу шудгор туфайли келиб чиққанди. Ёвқош буғдойдан бўшаган ерини ҳайдатаркан, ёввойи ўт илдизларини териб, сўқмоқ ёқасига уйганди. Икки томорқа ўртасидан ўтган сўқмоқ умумий ҳисобланса-да, бу нарса Ашур узуннинг нафсониятига тегади: «Ол! — дейди эски адовати кўнглида ғимирлаб. — Йўқот буни еримдан!» Табиий, Ёвқош ҳам бўш келмайди: «Қачондан бери сўқмоқ сенинг еринг бўп қолди?!» Иккиси ҳам эшакдан баттар қайсар эмасми, одатдагидек, муросадан кўра, тепишмоқни маъқул кўрадилар. Аммо Ашур узун кўпчилик, Ёвқош ичида ўғил туғиб бермаган хотинини лаънатлаб, тағин қочмоққа тушганди...

Кекса тутнинг ҳадиги энди оқсоқланиб келаётган йигитчага қаратилганди. Бир оздан сўнг унинг ўзи билан ўзи оворалигини сезгач, хиёл енгил тортди. Ҳолбуки жангариликда бу йигитча акаларидан сира қолишмасди. Уларга таассуб қилиб, тутга кўп азоб берарди. Бу хил юмушдан энг кейинда пилдираб келаётган кенжа ўғилгина мустасно эди. У тутга осилиб ўйнамоқни хуш кўрарди. Азалдан болаларни яхши кўрадиган тутга унинг танасига тирмашишлари жуда ёқарди.

Ҳозир ҳам у шуни жуда истамоқда эди. Негаки, акаларининг кек ва адоватидан карахтлашган вужудига боланинг эркалашлари бамисоли малҳамдек тотарди-да. Аммо бола ҳали олисда, то у етиб келгунга қадар кекса тут йигитчалар томонидан қолдирилган адоватли ҳислардан япроқларигача титраб турмоққа маҳкум эди.

Кекса тут барча дарахтлар каби ўзга туйғуларга жуда сезгир эди. Танасига теккан бармоқданоқ қўл эгасининг кайфиятини дарҳол ўқиб оларди. У меҳрдан яйрарди, қаҳрдан қалтирарди. Бироқ энг ёмони шунда эдики, унинг бу ҳолатини одам боласи пайқамасди. Кишилар учун у шунчаки бир тут эди. Пилла қурти учун йилда бир новдаларини чала-чулпа кесиб олишларини демаса, қолган пайт у билан бировнинг иши йўқ эди. Дарвоқе, тут ўз меваси билан болаларни сийламоқни ёқтирарди. Кесилмай қолган новдаларида ёқутдай товланувчи меваларига болаларнинг оғзи текканда, у ғалати бир туйғудан сармаст бўларди. Нечун қуёш остида яшаяпти, заминдан нечун қувват олаяпти, бу вақтда тириклик қарзини узаётгандек ҳис қиларди ўзини.

Кекса тут илдиз отган бу замин қадимда яйдоқ даштнинг бир қисми эди. Даштнинг бу бўлагига Восиқ полвон эгалик қилганида, қишлоқ ҳозиргидан юз баравар кичик, ер дегани бисёр эди. Восиқ полвон ўзини қора тортиб келган жонажон дўсти Бакир полвонга ерининг ярмини ҳадя этаркан, тут икки ер ўртасида белги бўлиб қолади.

У пайтда дўстлар эндигина уйланишган, ягона ширин орзулари бир этак полвон ўғил кўриш эди. Бироқ бандасининг истаги эмас, худонинг буюргани бўлади дегандек, тўнғичларида полвонлик сиёғи сезилмайди. Буни пайқаган Восиқ полвоннинг қовоғи осилади. Бакир полвон уни, ундан ҳам кўра ўзини юпатмоқ ўйида дейди: «Суягини қотириб, қора меҳнатга солсак одам бўлишар, жўра». Восиқ полвон кенг кўксини сийпалаб, чуқур хўрсинади: «Бўлар бола бошидан деганлар, дўсим. Булардан полвон чиқмайди». Шунга қарамай, уларнинг умидлари катта эди, беллари тўла бола, ҳали қанча ўғил кўришади. Бироқ яна ўғил кўриш дўстларга насиб этмади. Айни қишда Бакир полвоннинг ота юрти, тоғ қишлоқларидан бирига тўйга отланишиб, йўлда қор кўчкиси остида қоладилар...

Шундай қилиб, дўстлар сўнгги нафасларигача аҳил қоладилар. Турган гап, улар болаларининг ҳам шундай бўлишларини исташарди. Бироқ куз оқшомларидан бирида Восиқ полвондан жиддий бир хато ўтганди. Одатдагидек, тўрда хирмондай бўлиб ёнбошлаб ётаркан, оғзидан шу гап чиқиб кетади: «Бакир полвоннинг ери асли бизники, ошначилигим ҳурмати ҳадя этганман мен унга...». Восиқ полвон бу гапни не мақсадда айтди, буниси қоронғи-ю, ҳар ҳолда овозида зиғирча ғайирлик йўқ эди. Аммо бу гапни пойгароқда, кигиз устида ўйнаб ўтирган тор манглайли бола — Ашур узун қулоғига қуйиб олганди. Орадан сал ўтиб, у Ёвқошга писанда қилади: «Биласанми, силарни ерларинг асли бизники...» Ёвқоши тушмагур дадилгина бола эмасми, бош бармоғини бошқа бармоқлари орасига жойлаб, унинг бурнига тақайди: «Шу гапингга манавуни ебсан!»

Тут икки ўртада дўстлик рамзи сифатида қад ростлаб турарди. Жазирама кунлари полвон жўраларнинг тушки чойхўрлиги унинг кўланкаси остида кечарди. Бироқ ўғиллари бу удумни давом эттирмадилар. «Ер» дея ёвлашдилар. Аслида Ашур узунга ернинг ҳеч кераги йўқ эди. Табиатан майда ва худбинлиги боис, қачонлардир отасига тегишли бўлган ерга ўзгаларнинг эгалик қилишларини ҳеч ҳазм қилолмасди. Бу борада Восиқ полвон адашмаганди. Полвонлик сиёғи йўқ бу йигитлар майдаликдан ташқари, жуда жоҳил эдилар. Ашур узун кенг бағирли бўлолмагандек, Ёвқош ҳам ориятни ошна тутмади, яъни, шу ерга сен тўй, дея бошқа ерда томир отмади. Ҳолбуки, у пайтларда ер қаҳат эмасди. «Ерни сенга бергандан кўра ўлганим яхши», дея тирашишда давом этди.

Уларнинг илк тўқнашуви Ашур узун ўғил кўрган йили юз беради: «Бола-чақамга ер керак, бўшат томорқамни», дейди у. Ёвқош одатдагидек мазахлаб, қоғоз кўрсат, дейди. Ашур узун бу сафар ўзини тутолмай қолади ва унинг юзига тарсаки туширади. Шундан сўнг Ёвқошга худо беради... Унга бас келмоқнинг эвини тополмаган Ашур узун шармандаларча қочмоққа тушади. Ёвқош қувлайди. У қочади. Бу воқеа келинчакларнинг кўз ўнгида содир бўлади. Бошда улар роса оҳ-воҳ кўтаришади. Кейин эса бинойидек кўникиб кетишади. Нега деганда, эрлари ҳафтада бир қувлашмаса, еганлари ичига тушмайдиган даражага етадилар-да.

Одатда ғиди-бидини Ашур узун бошлайди. Қўшнисининг меҳнати эвазига гуллаб-яшнаб турган ерга қарагани сайин ичидан алами тошиб келаверади: «Отамнинг ери бу!...» Бу ёғи эса жуда тез. Жанжал ҳамиша Ашур узуннинг шаталоқ отиб қочиши-ю, Ёвқошнинг қувлаши билан якунланарди. Энг қизиғи, бу масалани қонун йўли билан ҳал этмоқни бирортасиям ўйламасди. Бироқ ўртадаги адоват шу қадар кучли эдики, бир-бирларига кўзлари тушишлари ҳамон қўллари қичишиб кетаверарди.

Ҳовлида жанжал қўпиши билан кекса тут қиш чилласида кунботишдан эсадиган аччиқ изғиринни ҳис қилгандай бўлади. Фақат бу изғирин кунботишдан эмас, ҳовлидан, янада аниқроғи; икки қўшнининг вужудидан уфурарди. Қиш изғиринига тоқат қилмоқ мумкин, аммо уларнинг вужудларидан уфурган кек ва адоватга бардош бермоқ душвор эди. Кекса тутнинг назарида, катталар адоват учунгина яшаётгандек туюларди. Ва шунинг учун ҳам у болаларни ёқтирарди. Катталардан эса қўрқарди. Новдаларини кесишганда чидарди-ю, бироқ юраги ғазабга тўла кимсанинг кафти танасига тегса, даҳшатдан қалтирарди. Бу етмагандек, қўшнилар қувлашгандаям, қайтишгандаям унинг тагидан ўтишарди. Қайтишаётиб, албатта, уни тепиб ўтишади, тутқич бермаган ғанимининг аламини ундан олишади. Шўрлик тут бу «тепки»лардан ўзига келиб улгурмай, томорқа адоғида мағлуб томон пайдо бўлади-да, аста келиб, унга суянади. Кекса тут ундаги чексиз аламни ҳис этиб, бечорага ичи ачиб кетади.

Бошда Ашур узун унинг раҳмини келтирарди. У Ёвқошдан бир амаллаб қочиб қутуларкан, қайтишда тутнинг ёнида тўхтарди. Тутга елка тираб, қўшнисининг уйига қаҳр ва алам билан тикиларди. Ундан қандай қилиб ўч олишни ўйларди. Шунда отаси Восиқ полвоннинг кучи ўзида йўқлигидан ўкинарди. Мўъжиза юз бериб, отасидек кучли бўлса, у давраларга тушиблар ўтирмасди. Қишлоғи ори учун ўзга юрт полвонлари билан бел тутишиб ҳам юрмасди. Қиладиган бирдан-бир иши, Ёвқошни ерга босиб, кучукваччадай мижиқлаш эди. У Ёвқошни шу даражада ёмон кўрардики, наздида, ундан боплаб ўч олиш учунгина бу ёруғ оламда яшаётгандек эди: «Ярамасни тагимга босиб, бир аламимдан чиқмасам, армонда кетаман!» деб ўйларди.

Кекса тут унинг кўнглидагини ҳис этиб тураркан, яшил япроқларини силкиб, қуёш нурининг нечоғли чароғонлиги-ю, она заминнинг қанчалик илиқлиги ҳақида шивирлаб, шунинг ўзи улкан бахт эканлигини уқтиришга беҳуда урунарди. Ва ҳар сафар дилидагини бандаларга англатолмаганидан ичидан дарз кетиб борарди.

Бу борада Ашурнинг ўғиллари улғайиб, вазият тубдан ўзгарди. Энди мағлуб сифатида Ашурнинг ўрнини Ёвқош эгаллади. Ёвқош ота-болаларнинг олдига тушиб қочаркан, қайтишда худди Ашур узундек тутга суянади. Тер босган манглайини унинг ғадир-будир танасига тираб, кўзларини намлайди, ўзига ўғил бермаган худодан нолийди. Кекса тут тағин борлиқнинг улуғворлиги-ю, ҳавонинг мусофалиги хусусида пичирлаб, гўзалликни уқтириш ила унинг кўнглига меҳр ийдирмоқчи бўлади. Бироқ Ёвқошнинг тошқотган кўнгли меҳрни илғамайди. Адоватга тўла юраги бу хил нарсаларни чунмал ҳис этиб «туфлаб» ташлайверади.

Бунақа пайтда, гоҳо кекса тутнинг томирига муз югургандай бўлади. Шу созда қуриб қўя қолгиси келади. Бироқ борлиқ унинг ўлмоғига қўймайди. Аламзада кўланка ёнидан узоқлашиши билан шохига қушлар келиб қўнади. Майин ел япроқларини тортқилаб ўйнайди. Шунда у офтоб нурларининг оромбахшлигини-ю, замин бағрининг илиқлигини қайта сезади. Енгил керишиб, теваракка масъуд назар солади. Узоқдаги тутларга ел орқали салом йўллашни унутмаган ҳолда арғимчоқ учадиган қизларни илҳақ кутади. Қизлар арғимчоқ учганда, у жуда-жуда яйрайди. Арғимчоқ ташланган йўғон шохини мастона чайқаб, қизларга қўшилиб яйрайди, қийқиради, яъники, япроқларини шўхчан силкилайди.

Қизларнинг арғимчоқ учишлари ҳовлида Ашур узуннинг қораси пайдо бўлгунга қадар давом этади. Қизлар Ёвқошники, Ашур узунни пайқаши билан улар тутни ошиқиб тарк этишади. Гоҳида арғимчоқни унутиб қолдиришади. Унутилган арқон Ашур узун томонидан пичоқда бўлакланиб, қўшни ерга улоқтирилади.

Кекса тутни Ашур узуннинг арқонни бурдалаш пайтидаги важоҳати даҳшатга солади. Бу кезда Ашур узуннинг вужудидан шундай бир ёвуз қувват тараладики, тут бу қувват таъсиригина эмас, рангиниям илғайди. Қорамтир тусдаги бу кўланка хунук тебраниб, теваракка ёйилганда, қуёш тафти сўниқ, замин бағри ҳароратсиз туюлиб, у карахт ҳолатга киради. Янада аниқроғи, худди биров чопмоқ ниятида болта кўтариб келгандай, қўрқувдан ўзини йўқотади.

Бугун Ашур узун сўқмоқдаги ёввойи илдизларни қўшни томорқага улоқтирмоққа тушганда, кекса тут қушлар чуғуридан маст эди. Кечки ётоққа ҳозирлик кўраётган ҳуркак чумчуқлар галасини кифтида эркалаб, уларнинг шовуридан ҳузур қилаётганди. Ашур узуннинг ҳаракатидан чумчуқлар ҳуркиб қочгач, ёлғиз қолган тут воқеанинг давомини кузатмоққа тушади. Ашур узун ёввойи илдизларни улоқтириш билан чекланиб қолмай, ҳовлисида кетмондаста йўниб ўтирган Ёвқошнинг тепасига бостириб боради. Қисқагина олишувда қўшнисининг қўли баланд келиб, Ашур узун ерга чўзиларкан, бўғизланган буқадай бўкириб, ўғилларини кўмакка чақиради. Ўғиллари уйдан милтиқнинг ўқидай отилиб чиқишади. Ёвқош ер ҳидлаб ётган Ашур узуннинг кетига бир тепиб, оёғини қўлига олади...

Қуриб кетган кекса тут Ашур узуннинг тўнғич ўғли тепкисидан ўзига келганида, қув-қув аллақачон ниҳоясига етган, Ёвқошни қувлаб етолмаган «қўшин» пароканда бир аҳволда изига қайтмоқда эди. У танасига қотиниб ўтаётган йигитлардан таралаётган қора қувват — ададсиз кек, чексиз адоватдан жонсараклаб, теваракка аланглаганида, қуёш аллақачон пинакка кетган, уни тарк этган қушлар чуғури узоқдаги дарахтлар томонидан келар, шунингдек, қақилдоқ қизлардан ҳам умид йўқ. Унинг бирдан-бир умиди Ашур узуннинг кенжа ўғлидан эди. Катталарнинг жанжали туфайли юзага келган танидаги оғриққа, одатдагидек, боланинг масъумлиги малҳам бўлиши мумкин эди.

Кекса тут оқсоқланаётган акаси изидан пилдираб келаётган болага илҳақ боқаркан, куни кеча уни шохлари орасига олиб эркалаганини эслади. Ёвқошнинг қизлари бир шохида арғимчоқ учиб, иккинчисида бола ўйнаганди. Тут кеча жуда бахтиёр эди. У бу хил шўхчан дамларда катталарнинг жоҳиллигини ортиқ ўйламай қўяди. Ёшлар билан андарман бўлади. Ёнида уларни узоқроқ қолишини истайди. Бироқ ҳовлида катталар пайдо бўлиши билан улар тумтарақай бўлиб кетадилар. Кекса тут қучоғини керганича қолаверади. Фақат болагина катталарнинг измига кўпда бўйсинавермайди. Тут шохлари орасига жойлашиб ўтириб оларкан, уни гоҳ от, гоҳ машина, гоҳ эса тайёрага қиёс этиб, берилиб ўйнашда давом этади.

Бу борада бола арикчадан чаққон сакраб, оқсоқ акасини қувиб ўтди. Бу ёғи кўп қолмади, яна бир неча сониядан сўнг у тутнинг бағрига сингади. Кекса тут ҳадемай юз берадиган таниш бу лаззатдан ҳузурланиб, сарҳуш тортаркан, кутилмаганда қаттиқ сесканди. Бола худди акаларидек тутни тепганди. Кекса тут тепкидан эмас, тепкини юзага келтирган сабаб — адоватдан сесканганди. Тавба, қачон улгура қолди экан? Ахир бир соатгина бурун унда беғуборликдан ўзга туйғу йўқ эди-ку.

Кекса тут бу саволларга жавоб тополмай анг-танг тураркан, боланинг иккинчи тепкисини кўтармоққа бардоши етмади ва нолакор ғирчиллаганча гурсиллаб ағдарилиб тушди.

Қуюнчак журналист, нозиктаъб шоира Малика Мирзаева файзли умрининг 60 йилини қаршилади.

Малика Мирзаеванинг қутлуғ ёши яна бир саодатли воқеа билан бойиди. Президентимиз Фармонига кўра, мустақиллигимизнинг 9 йиллиги байрами арафасида у «Шуҳрат» медали билан тақдирланди.

Шоирани олтмиш йиллиги билан қутлаб, унинг янги шеърларини эътиборингизга ҳавола этамиз.

Малика МИРЗАЕВА

АШЪОР ЭЛИДА МАЛИКА ЭРДИМ

АҲМАД АЛ-ФАРҒОНИЙ СЎЗИ

Оллоҳ, амолингдан овоз бер, менга,
Молу дунё берма, баёз бер, менга.
Қуёш шижоати, Ой хаёлин бер,
Зуҳра жамолин бер, ҳамроз бер менга.

Аллоҳ, орзуларим, армонларим мўл,
Нури ҳидоят бер, мумтоз бер менга.
Тунлар уйқу берма, бедорлик бергил,
Мени англар дилдор, дилноз бер менга.

Аллоҳ, оятларинг тиловат айлай,
Илоҳий оҳанг бер, ҳам соз бер менга.
Фарғона ишқида ўртанса жоним,
Бардош кўз ёшларин боз-боз бер менга.

Аллоҳ, на бесранг ҳам бергувчи ўзинг,
Ўзимдан кетмайин оз-оз бер менга.
Етти ранг камалак, етти қат осмон,
Сомон йўлларида парвоз бер менга.
«Фалаккиёт» ўғли ал Фарғонийман,
Фалакни шарх этар, андоз бер менга.

ШОҲИМАРДОН ТОҒЛАРИ

Шоҳимардон тоғларига чиқдим, болажон,
Зилол-зилол ҳаволарни ичдим, болажон.
Сен тарафга бўйлаб-бўйлаб нигорон кўзим,
Кўзим билан дийдорингни қучдим, болажон.

Шоҳимардон йўлларига гуллар ярашган,
Йигит-қизлар бир-бирига ўтли қарашган,
Сен айтмасанг, тоғлар айтар, оҳулар айтар,
Бир қиз бормиш ойлар ундан ҳусн талашган.

Шоҳимардон тоғларининг райҳони кўпдир,
Ўнгирлари, қиялари, сайҳони кўпдир.
Ойлар ўтиб, кунлар ўтиб дийдор кўришсак,
Фарғонанинг тўйлари кўп, ўлани кўпдир.

Шоҳимардон тоғларининг ҳавоси ширин,
Оқсувининг, Кўксувининг навоси ширин.
Тўйларимиз тўрисида кўрган-кечирган
Фарғонанинг боболари, момоси ширин.

Шоҳимардон сойларига тушди узугим,
Қачон келар, келин болам — кўзи сузугим.
Кўл ушлашиб, йўл бошлашиб келар бўлсалар,
Улар учун бағишловдир эртак — узугим.

ЯПОНИЯДА ҚИРҚ КУН

«Мин-Он ассацейшен корпорейшн» таклифига биноан Хива шаҳрининг иқтидорли санъаткорлари Матрасул Матёқубов раҳбарлигида Японияда ижодий сафарда бўлдилар.

Гуруҳнинг бадиий раҳбари Матрасул Матёқубов бу ҳақда мухбиримизга қуйидагиларни гапириб берди:

— Қирқ кун Япониянинг Токио ва бошқа шаҳарларида ижодий сафарда бўлишимиз ўзбек халқига, санъатига хорижда қизиқиш катталигидан далолатдир. Ҳар куни ўзбек куй-қўшиқлари, рақслари орқали япон халқини халқимизнинг урф-одатлари, анъаналари билан таништирдик.

Сафар давомида биз Ўзбекистондан бориб таҳсил олаётган ёшлар билан ҳам мулоқотда бўлдик. Япон халқи концерт дастурларимизни қизиқиб томоша қилди. Айниқса Нагасаки, Нагоя, Изюми шаҳарларидаги учрашувлар ҳаяжонли кечди. Токио шаҳри мэриясида санъатимиз ихлосмандлари билан ижодий учрашув бўлди.

Ўзбекистон халқ бахшиси Абдулла Қурбонназаровнинг чиқишларини мухлислар гулдурос қарсаклар билан кутиб олдилар.

Мухтасархон КАРИМОВА ёзиб олди

Инсон, ахлоқ, қонун

Журналист текшируви

ЎМУРҚУЛ ИҚРОР ЭМАС

ёхуд йиртилган қулоқ ғавғоси

Ҳаётда ҳамма нарса бўлиши мумкин экан. Бу ҳикматни Ўмурқул 54 ёшга кириб, энди тушуниб етгандай бўлаяпти. Билганида «арзимаган жанжал» сабаб ўн беш ярим йилга қамалиб кетмасди. Бир бечора «отамнинг ўлишини билганимда кепакка алишиб ер эдим» деган экан. Ўмурқул ҳам билмай қолди, аниқроғи ўзининг ҳақлигига ишониб юрди. Билганида, ҳақоратламоқ тугул, уриб ерга чалпак қилиб ёпиштириб ташласалар ҳам «қўл кўтарган номард» деб тураверармиди?!

1998 йилнинг 24 августи. Уйда тинчгина ўтирувди. Бир пайт хотини Барчин фиғони фалакка чиқиб кўзларида ёш билан кириб келди. «Нима гап?» деганини билади, портлаб кетди-ку...

«Анави Толиб борку, ўша ер юткур, наша чекканми ғирт маст, боғчага келиб мени кўп хотинларнинг ўртасида роса ҳақорат қилди. Айтмаган гапи, ҳақорати қолмади. «Нега акам Фозилни қарздорсан деб тинч қўймайсан, сенинг оёғинг суюқ, сени ундай қиламан, сени бундай қиламан» дея ҳамманинг олдида шарманда қилди...»

Ўмурқул Толибни яхши танийди. Нашаванд бу бангининг оғзи ёмон. Аммо нега энди келиб-келиб Ўмурқулнинг хотинини бузуқдан олиб бузуққа солар экан?! Нега энди унинг хотинини «уйтиб» қўяр экан?! Балки бориб гаплашиб келгани маъқулдир!? Сабабини унга айтар, ахир?! Ўмурқул ҳалиям «дий-диё» қилиб ўтирган хотинига «Бўлди, кўп ғингшийверма, ҳозир келаман» деди-да кўчага чиқиб кетди.

Толибни Барчиннинг укаси, яъни қайниси Рустамнинг дўкони олдида сўраб турувди, ичкаридан ўзи чиқиб қолди. Ғирт кайф, важоҳатидан от ҳурккидай!

— Ҳа, Толибжон, нима гап? — сўроққа тутди Ўмурқул. — Нега бизнинг хотинни кўпнинг ўртасида бузуқдан олиб, бузуққа солдинг? Кўрганинг борми?

— Ҳе сениям, хотинингдиям... — сўка бошлади Толиб. — Менинг оғзимга хўжайин ҳали туғилмаган. Билсанг, хотининг менинг акамни тинч қўймаяпти! Хотинингни Фозилга бер бўлмаса!..

Бундай ҳақоратдан сўнг ҳар қандай эркак ҳам ўзини тута олмай қолиши тайин. Ўмурқул қўллари қандай қилиб мушт бўлиб тугулганини ҳам, қай ҳолатда Толибнинг қулоқ чаккасига тушириб қолганини ҳам билмай қолди. Тушурди-ю, шу лаҳзада хато қилиб қўйганини англаб етди. Аммо, энди кеч эди. Толиб бу зарбадан гандираклаб учиб тушди. Салдан кейин ўрнидан турди-да қочмоққа чоғланиб «Ана энди сени ўлдирмасам отимни бошқа қўяман! Милтиғимни олиб чиқинглар, буларни ҳаммасини отиб ташлайман», дея аюҳаннос солди қоча туриб.

Ўмурқул бу аҳволда энди Толиб билан одамга ўхшаб гаплашиб бўлмаслигига кўзи етди-да уйига қайтди.

... Орадан беш ой ўтиб, келаси йили — 1999 йилнинг 29 январида Ўмурқул қамоққа олинди. Яна икки ой ўтиб 5 апрел куни суд ҳукми ўқилди. Зомин туман суди (А.Бобобеков раислигада) Ўмурқул Шариповни Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг 25,97 моддаси 2-қисми «Л» банди ҳамда, 112 моддаси 1 қисми билан ўта оғир жиноят — безорилик оқибатида қасддан одам ўлдиришга суиқасд айби билан ўн беш ярим йил муддатга озодликдан маҳрум этди.

«Айбига мутлақо иқрорлик билдирмаган» Ўмурқул Шарипов устидан олиб борилган суд-тергов иши ҳужжатлари билан танишар эканмиз, унинг бежиз катта-катта идораларга арзи ҳол ёзмаётганлигига ишонгимиз келди.

Суд ҳукмининг тавсифида қандай ёзилган бўлса, ўшандайлигича келтирамиз:

«Ўмурқул Шарипов 1998 йил 24 август куни тахминан соати 15ларда спиртли ичимлик истеъмол қилган ҳолда, маст ҳолатда Даштобод шаҳридаги Зулҳайдаров Рустам мудирлик қилаётган дўконга бориб, унга бақириб ташқарига чиқишни айтади, ҳамда Зулҳайдаров Рустам мудирлик қилаётган дўкон жамоат жойи эканлигини била туриб жамиятда юриш-туриш қоидаларини қастдан менсимасдан ахлоқ қоидаларини қўпол равишда бузиб, шовқинни эшитиб келиб, кўчага чиққан Мансуров Толибни дўкон олдида кўриб қолиб ҳеч бир сабабсиз уни ҳақоратлаб қўлда ясалган болтада чопиб ўлдириш мақсадида югуриб келиб, шимининг ичига қистириб олган болтани чиқариб Мансуров Т.ни ҳеч бир сабабсиз ҳақоратлаб «ҳаммангни ўлдираман» деб, қўлидаги болта билан уни ўлдириш мақсадида унинг ҳаёти учун муҳим бўлган бош қисмига болта билан уриб юборади. Мансуров Толиб чаққонлик қилиб ўзини болтанинг йўналишидан олиб қочади, натижада болта унинг чап қулоғини кесиб кетади, ҳамда Мансуров Толиб Шариповнинг ўлдириб қўйишидан қочиб, қўрқиб дўкон ичига яшириниб олади...»

Ўмурқулга шундай ўта оғир айб қўйилди: қасддан одам ўлдиришга чоғланиш. Суд бу оғир жиноятнинг олдини олиш учун, уни 15 йилу 6 ойга ҳукм этди.

Жиноий ишни ўрганиш жараёнида бизни яна бир нарса ҳайратга солди. Ўмурқул Шарипов ўта оғир жиноят содир этишда айбланади. Аммо орадан беш ой ўтгач ҳибсга олинади. Ахир «ўта оғир жиноят содир этган кимса» дарҳол, жилла бўлмаганда эртасигаёқ, борингки бир ҳафта, ўн кун ичида ҳибсга олиниши керак эмасми? Ёки жиноят ишини ҳафталаб текширган терговчилар Ўмурқулнинг жиноятини аввалига «унчалик оғир эмас» деб ҳисоблашганмикан?! Ваҳоланки, «кесилган қулоқ» тиббий экспертизадан 5 сентябрда — воқеадан 12 кун кейин ўтказилган ва «енгил жароҳат» дея хулосаланган. Тергов ва судлов материалларида Ўмурқул «Т. Мансуровни ўлдиришга қасам ичган ашаддий жиноятчи» сифатида таърифланади. Шундай экан, унинг беш ой муддат очиқда юриши мумкинмиди? Ахир, Ўмурқул бу орада Толиб шўрликни албатта ўлдириб, қўйиши мумкин эди-ку? «Ашаддий жиноятчи»нинг шунчалар имкон яратилганига қарамай ўз «қурбони»ни ғўлдириб қўймагани ажабланарли эмасми?!

Жиноий ишда Толибнинг акалари Фозил ва Тоир Мансуровлар ҳам гувоҳ сифатида кўргазма беришган. Ахир, улар суд тили билан айтганда, манфаатдор шахслар эмасми? Укасининг рақиби уларнинг ҳам рақиби-ку. Бундан ташқари Фозил Мансуров кўргазма беришдан бевосита манфаатдор эди. Бу ҳақда кейинроқ тўхталамиз.

Жиноий ишдаги учинчи гувоҳ Рустам Зулҳайдаров. У биз билан суҳбатда: «Барчин опам бўлади, биз Ўмурқул почвам билан илгаридан келишмаймиз, уни аввалдан ёмон кўраман» деди. Шундай одам холис кўргазма бериши мумкинми?

Ҳукмда айб «Зулҳайдарова Б. ва бошқаларнинг кўргазмалари билан... тўлиқ тасдиқланади» дейилади. Агар ўша «Зулҳайдарова Б. Ўмурқулнинг хотини — Барчин Зулҳайдарова бўлса, у суд залидан ҳайдаб чиқарилган ва ундан бирон гап сўрайдиган одам бўлмаган-ку! Ваҳоланки, «йиртилган қулоқ» можаросининг асл сабабини айнан ўша Барчин билар эди...

Шу ерда дўппини бошдан олиб қўйиб бир ўйлаб кўрайлик. Нега Ўмурқул Толибни ўлдирмоқчи бўлди? Бекордан бекорга биров115 бировга тиғ кўтармаса керак?

Терговда ҳам, судда ҳам масаланинг ўша томони эътибордан четда қолган. Ваҳоланки, Ўмурқулнинг хотини Барчин Зулҳайдаровани Толиб ҳеч бир асоссиз ҳақорат қилган. Буни тасдиқловчи гувоҳлар эса сўроқ қилинмаган.

«Ўмурқул ака хотини Барчин опанинг шаъни деб бекорга қамалиб кетди», — деб кўргазма беради Даштобод шаҳридаги «Наргиза» болалар боғчасининг ходимлари Саодат Эшназарова ва Гулчеҳра Норматова. **— Ўша куни боғчамиз жойлашган маҳаллада тўй бўлаётган эди. 24 август кундузи 15лар эди. Тўй тарқаган шекилли маст ҳолатда келаётган Толиб Мансуров боғча тўсиғи олдига бурилиб ҳовлида биз билан ўтирган Барчинни ҳеч гап йўқ бирданига аёвсиз ҳақоратлаб кетди. Энг ифлос сўзларни ҳам аямади. Ўзи кўйлагини ечиб яланғоч бўлиб олиб, Барчинни ургудай ҳезланаверди. Нима эмиш: «Нега акам Фозилнинг дўконидан боғча болаларига берилиши лозим бўлган, пули аввалдан ўтказиб қўйилган маҳсулотларни сўрайверасан! Нега акамни ҳоли-жонига қўймайсан» эмиш?! Хўш, боғча болаларининг ризқини хўжалик мудираси Барчин опа сўрамаса, ким сўрайди?!**

Ўша куни Толиб Мансуров акаси Фозил Мансуровга «беминнат болта» бўлиб хизмат қилди. Барчин опанинг устига аёвсиз ҳақоратларни ағдарди. Биз аёллар қўрқиб ҳар тарафга қочиб пана-панадан пусиб воқеани кузатар эдик. Бахтимизга Толибни бир эркак киши мажбурлаб судраб олиб кетди. Бўлмаса, бу зўравон боғча ҳовлисига кириб яна нима ҳунар кўрсатар эди, билмадик?! Биронтамизни ўлдириб қўярдими, ҳарқалай важоҳати жуда ёмон эди. Наша чекканми, бало чекканми билмадик — у Барчин опани бир бало қилиб қўйиши, ҳатто номусига тажовуз қилиши ҳам тайин эди. Чунки оғзидан ўша пайтда чиқаётган гап-сўзлар унинг шундай қилиши мумкинлигини рўй-рост кўрсатиб турар эди.

Афсуски, бу воқеаларнинг тафсилотини биз боғча ходимларидан на милиция, на прокуратура, на суд сўраган эмас...»

Суд ҳукми билан Ўмурқул Толибни ўлдирмоқчи бўлгани учун ўн беш йилу олти ойга қамалди. Ўмурқул Толибни ўлдирмоқчи бўлганини уч гувоҳ тасдиқлашган. Юқорида биз келтирган кўргазмада эса гувоҳлар «Толиб Барчин опани бир бало қилиб қўйиши, ҳатто номусига тажовуз қилиши ҳам тайин эди» дейишаяпти. Мантиқан ўйлаб кўрсангиз, Ўмурқул бировни ўлдирмоқчи бўлгани учун жазо олган экан, Толиб ҳам бировни зўрламоқчи бўлгани учун жазо олиши керак эмасми? Ахир боғча ходимлари зўрлаши ҳам тайин эди, деб гувоҳлик беришаяпти-ку.

Тўғри, Ўмурқул Шарипов илгари ҳам икки марта судланган. Аммо Толиб Мансуров ҳам оппоқ эмас. У ҳам муқаддам ўн йил «ўтириб чиққан».

— Энди ўйлаб кўрсам, — таассуф билан дейди Барчин Зулҳайдарова, — эримнинг қамалиб қолишига асли мен айбдор эканман. Толибнинг наша чекиб олиб кўпнинг ўртасида мени ҳақорат қилганини эрим шўрликка нега ҳам айтдим?!.

— Толибнинг акаси Фозил Мансуров боғчадан қанча сўмлик маҳсулот қарз эди?

— 57 минг сўмлик!

Ҳа, ҳақиқатдан ҳам можоронинг бош сабабкори суд эътиборидан бутунлай четда қолиб кетган дўкондор Фозил Мансуров эмасми? Унинг анчадан буён боғча болаларининг ризқини «яримта» қилиб юргани ҳам, боғча опаларининг ана шу важдан Фозилнинг дўконига бўзчининг мокисидай фиғон билан қатнаб туришлари ҳам рост эди.

Фозил укаси Толибнинг қулоғи йиртилганидан кейин, можаролар унгача етиб боришидан чўчиди чоғи, шунда ҳам минг бир миннат билан, боғча болаларининг ризқини беришга мажбур бўлди...

Суд ҳукмида Ўмурқул «маст ҳолда жиноят содир қилган»ликда айбланган. Унинг мастлигини «асосий гувоҳ», аммо амалда «почвани ёмон кўрувчи» Р. Зулҳайдаров ва ака-ука Мансуровлардан бошқа ҳеч ким кўрмаган. Ўмурқулнинг қон босими касаллиги туфайли уч йилдан бери спиртли ичимликларни оғзига олмай қўйганлиги ҳақидаги кўргазмалар эса беэътибор қолдирилган.

— Эримни ҳатто қон босими туфайли даволанаётган пайтида қамоққа олдилар, — дейди Б. Зулҳайдарова. — Сўроқ пайтидаёқ яна қон босими ошиб кетиб, ўзини билмай қолдилар. «Тез ёрдам»да қайта касалхонага олиб боришди. Икки-уч соат ушлаб сал ўзига келгач, яна қўлига кишан солиб бу гал Жиззахга олиб кетишди...

Аслида ўша куни Толиб Мансуров «соғ»мiди?! Афсуски, бу саволни ҳеч ким ўйлаб ҳам кўрмаган кўринади. Чунки суд материалларида бу ҳақда бир оғиз ҳам сўз йўқ. Толибнинг «гиёҳванд»лиги рост экан. Бежиз боғча опалар унинг ўша кунги важоҳатини «наша чекканлик» билан қиёслашмаган экан...

Толиб Мансуров Ўмурқул қамоққа олинган кундан нақ ўн бир кун ўтиб — 1999 йилнинг 10 февралида «кўп миқдорда гиёҳвандлик воситаларини сақлаб қасддан жиноят содир этиш» айби билан қамоққа олинди. Чўнтаги ва уйидан 60,1 грамм миқдорида гиёҳванд моддалари топилди ва суд қилинди.

Толиб Мансуров судда шундай кўргазма беради:

«Мен бу гиёҳвандлик моддаларини Даштобод шаҳри атрофларидаги ташландиқ жойлардан териб олиб, қуритиб бир неча йилдан буён истеъмол қилиб келар эдим. Мен наша чекишни илгари ўн йилга қамалганимда ўрганган эдим...»

Тиббий экспертиза хулосасига кўра суд «Толиб Мансуровни гиёҳванд деб ҳисоблаш ва уни мажбурий даволаш зарур» деб топади.

Шундай қилиб «қулоғи йиртилган банги» — Толиб ҳам суд ҳукми билан қамалди. Фарқи шулки, Ўмурқул бир қулоқнинг «енгил жароҳати» деб ўн беш йилу олти ойга қамалган бўлса, Толиб «қасддан кўп миқдорда гиёҳвандлик моддасини сақлаганлик» учун... 3 йилу 6 ойга «кесилди».

Хуллас, Ўмурқул Шарипов жиноят ишини ўрганиб аниқлаганларимиз шу бўлди. Ўйлаймизки, тегишли мутасадди маҳкамалар биз қўйган саволларни ўрганишиб, ўз хулосаларини айтишади. Ҳарқалай, жазо жиноятга яраша бўлгани маъқул...

Оға БУРГУТЛИ

Дунё — кенг...

АЖДАРҲО БИЛАН ОЛИШУВ

Яқинда матбуотда Шотландияда ҳайбатли аждарҳо — сув махлуқи ҳақида ўқиб қолдим. Ўқидим-у, қишлоғимизда бўлиб ўтган бир воқеа ёдимга тушди...

Менинг Отабой деган бобом бўларди. У киши катта бахши ҳам чўпон ўтганлар. Туркистон тизма тоғлари бағрида жойлашган қишлоғимиз қир-адирлар, кенг яйловлар билан ўралган. Бобом олис-олис яйловларда қўй боқар эканлар. «Жилонли» деган жой бўлиб, у ердан одамлар юрак ҳовучлаб ўтишар, бу жойда орасира кўриниб қолувчи ҳайбатли, улкан илонлар ҳақида миш-мишлар тез-тез қулоққа чалиниб қолар экан.

Хўжалик марказидан бобомларнинг қўтон-қўраси турган жойга энг яқин йўл ўша «Жилонли» орқали ўтаркан. Бобом хўжаликдан қайтишда бироз кечроқ қолибди. Бир пайт тагидаги оти кишнаб, ҳуркиб кетибди. Қараса сўқмоқнинг устида ҳар бирининг йўғонлиги нақ одамдай келадиган учта илон турганмиш. Ўртада тик турган илон эса янаям йўғонроқ эмиш-у, гавдасининг юқори елка қисмлари жун билан қопланганмиш. Ўша илон ваҳшат билан бобомга қараб отилибди. От устида турган бобом шундай бўлишини сезган экан чоғи, ўрама чилбир қамчиси билан қулочкашлаб, бор кучини билагига жамлаб тушириб қолибди. Оғир, зилмандай қамчисининг зарби қоқ манглайидан тушган зарбадан илон йиқилибди. Аммо унинг ваҳшатли қимир-қимири, думи билан ерни уришидан тупроғ-у тош кўчаверибди. Йиқилган илоннинг шериклари қочишга шошилибди. Бундан фойдаланган бобом отдан тушиб, пичоғини олиб илоннинг калласини кўп ҳаракат билан кесиб, хуржунига солиб олибди.

Эртасига қишлоққа қайтиб, уйида худойи қилдирибди. Маъракада ҳамқишлоқларига илоннинг калласини кўрсатибди. Катталиги ёғоч товоқдек келадиган каллани майдалаб, «инсу-жинсдан сақлайди» деган ирим билан сўраганга тиши, кўзи, қулоғи, терисини тарқатибди.

Бу жой ҳозир ҳам «Жилонли» деб аталади. «Жилонли»даги аждарҳонинг шериклари ҳозир бормийўқми, аниқ ҳеч ким билмайди, аммо шу атрофдаги Туркман, Жалойир, Ўрта қишлоқлар одамлари орасида «баҳайбат илонни кўрдим» деб лоф ургувчилар ҳали ҳам топилиб туради.

Бекназар ҚОДИРОВ

НАБОКОВ АЙБДОР ЭМАС

Колумбияда суратга олинган «Менинг исмим Лолита» номли теленовелла Никарагуада намойиш этилиши мўлжаллланганди, бироқ иккинчи миллий телеканалдан бу кўрсатув «ўтмай қолди». Кўплаб ота-оналар теленовелла ўз фарзандларининг ахлоқига салбий таъсир кўрсатишни рўкач қилишган. Никарагуалик жиддий танқидчилар эса бу сериал машҳар рус адиби В. Набоковнинг аллақачон классик асарга айланган «Лолита» романи асосида суратга олинганини, унда 30 ёшли эркак кишининг 11 ёшли қизга муҳаббати ҳақида ҳикоя қилинишини тушунтиришга уриниб кўришди.

Гап шундаки, теленовеллани намойиш қилишдан олдин «тер тўккан» рекламачилар «ишқ-муҳаббат йўлида ҳамма нарсага тайёр қизча» ҳақидаги сериални тарғиб қилаверib, ишни бузиб қўйишган экан.

ТИЛЛАР ДУНЁСИДАГИ МУАММО

Швеция телеграф бюроси дунёдаги таниқли тилшуносларнинг жаҳон тилларига доир фикр-мулоҳазаларини эълон қилди. Тилшунос олимларнинг таъкидлашича, ҳозир жаҳонда 6800та тил мавжуд экан. Бироқ уларнинг ярми икки авлод умрича вақт мобайнида йўқолиб кетади, дейишади олимлар. Бу дегани, ҳар ўн кунда Ер юзидан битта тил унут бўларкан.

Ҳозирги пайтда сайёрамиз аҳолисининг ярми асосий бешта — хитой, инглиз, испан, рус ва ҳинд тилларида гаплашади. Қолган 45 фоиз аҳоли эса яна бир неча юз тилда муомала қилади. Боз устига, ҳар бирида миллионга яқин одам гаплашадиган 250тача тил мавжуд. Шунингдек, 2500 нафардан кам бўлган элатлар гаплашадиган 3000 тага яқин тил ҳам бор. Қанчалик ачинарли бўлмасин, тилшунослар фикрича, бу тилларнинг аксарияти йўқолиб кетишга маҳкум. Бу муаммо ҳозир жиддий бош қотиришни талаб қилади. Чунки ҳар қандай тил тақдири, унда гаплашадиган элату халқларнинг сонидан қатъий назар, бевосита Ер юзининг маданий ва этник хилма-хиллиги, урф-одатлар, анъаналар билан боғлиқдир.

ХАЙРЛИ ИШ ХАРАЖАТГА АРЗИЙДИ

АҚШда президентликка сайловлар яқинлашган сайин турли хил тадбирлар авж олиб, дунё-дунё харажатлар қилинмоқда. Яқинда бўлиб ўтган демократлар съездига 50 миллион доллар сарфланди. Бу харажатнинг 13,5 миллиони давлат хазинасидан олинган бўлса, 20 миллиони хайрия сифатида ажратилган маблағлардан йиғилди. Лос-Анжелос шаҳар ҳокимияти анжуманнинг 35 минг иштирокчилари ва меҳмонларига уч юзта автобус ажратди. Ҳисоб-китобларга қараганда, Лос-Анжелес шаҳри бу тадбир чоғида 150 миллион доллар фойда кўрган. Съезд ишини 17 минг америкалик ва чет эл мухбирлари ёритиб боришган...

Хуллас, хайрли иш харажатга арзийди, деганлар ана шундай йирик тадбирларни ҳам назарда тутишган бўлишса ажаб эмас.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Адабиёт жамғармаси адабиётшунос **Раҳим МУҚИМОВ** вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва дўсти-биродарларига чуқур ҳамдардлик изҳор қилади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
OZBEKISTON ADABIYOTI VA SANATI
2000 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91
Танқид ва адабиётшунослик, санъат бўлимлари: 136-56-48
Ижтимоий ҳаёт, наср ва назм бўлимлари: 136-56-50

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Рустам МУСУРМОНОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй

Босишга топшириш вақти—21.00. Босишга топширилди

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 809. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—6288.